

William Shakespeare
KRÁL RICHARD II.
 Přeložil František Doucha

Nákladem Musea království Českého.
 Spisů musejních číslo LXIII.
 V Praze v kommissí u Fr. Řivnáče 1862.

Osoby.

Král Richard druhý.
Edmund z Langleye, vévoda Yorský, >
Jan z Gauntu, vévoda Lancasterský, > strýcové královi.
Jindřich Bolingbroke, vévoda Herefordský, syn Jana
 z Gauntu, později král Jindřich IV.
Vévoda Aumerlský, syn vévody Yorského.
Tomáš Mowbray, vévoda Norfolkský.
Vévoda Surreyský.
Hrabě ze Salisburý.
Hrabě Berkley.
Bushy, >
Bagot, >
Green, > stvůry krále Richarda.
Hrabě z Northumberlandu.
Jindřich Percy, jeho syn.
Lord Ross.
Lord Willoughby.
Lord Fitzwater.
Biskup Carlilský.
Opat Westminsterský.
Lord maršálek; a jiný **Lord.**
Sir Pierce z Extonu.
Sir Stephen Scroop.
Náčelník zástupu Waleských.
Královna, choť krále Richarda.
Vévodkyně Glosterská.
Vévodkyně Yorská.
Šlechticena z královniny družiny.

Pánové, hlasatelé, důstojníci, vojáci, zahradníci, Žalárník,
Posel, Stajní sluha a jiná družina.

Dějjiště: rozličná místa v Anglii a Walesu.

Jednání první.

Výjev první.

Londýn. Světnice v paláci.

*Vystoupí Král Richard s družinou; Jan z Gauntu a jiní
 šlechticové s ním.*

Král Richard. Nuž kmete Jene z Gauntu, věkem ctný
 Lancastře, zda jsi podle přísahy
 a povinnosti své sem přivedl
 smělého syna svého Jindřicha
 Her'forda, poslední by žalobu
 zde spravdil bouřlivou (již vyslyšet
 čas tehďáz nedal nám) na vévodu
 z Norfolku, na Tomáše Mowbraye?
Gaunt. Tak učinil jsem, vládce můj.
Král Richard. Reči dále, skoumáls jej, zda žaluje
 na vévodu ze zloby starodávné,
 či slušně – jakž má dobrý poddaný –
 pro důvod zrady na něm shledaný?
Gaunt. Pokud jsem v tom jej mohl zpytovat –
 pro nebezpečí, jež dle domnění,
 na Vaši Výsost vidí mířené –
 z nižádné zloby dávné.
Král Richard. Tedy sem
 je před nás zavolejte: tvář v tvář
 a proti čelu čelo vrásčité,

chcem sami žalobníka slyšeti
 i žalovance, v přímém hovoru. –
Odejdou někteří z družiny.

Jest oboj hrdobný a plný vzteku,
 co oheň prchlý, hluch co moře v jeku.

Vrátí se družina s Bolingbrokeem a Norfolkem.

Bolingbroke. Dnův blažených rok mnohý v podíl měž
 král milostný můj, přelaskavý pán!

Norfolk. Den každý zlepšuj předešlého slast,
 až nebe, zemi štěstí závidíc,
 dá věkoslávu k vaší koruně!

Král Richard. Dík mějtež oba: a však jeden z vás
 nám lichotí, jak dosti z příčiny
 se jeví, za níž přicházíte sem,
 tož, aby z velezrady obvinil
 jeden druhého. – Strýče z Her'fordu,
 ký proti Norfolskému vévodě
 Tomáši Mowbrayi máš výčitek?

Bolingbroke. Nuž předně, (nebe dosvědč řeči mé!)

jsa láskou poddaného přítulen,
 o drahou spásu svého knížete
 přepečliv, prost i všeho sočení
 zlezplozeného, jako žalobník
 před knížecí přicházím tuto tvář. –
 A k tobě teď, Tomáši Mowbrayi,
 se obracím, i dobře pozorujž
 můj pozdrav; neb co pravím, dotvrdí
 mé tělo na zemi, či v nebesích
 má v Bohu duše z toho odpoví.
 Tys odpadlík a zrádce, příliš dobrý¹⁾
 jsa k tomu, špatný příliš, abys žil:
 čím krásněji se jasný blankyt klene,
 tím ohyždnější mrak, jež po něm žene.
 Aj znovu, ať jest k haně doloženo,
 v tvé hrdlo strkám bídné „zrádce“ jmeno,
 i chci (můj pán-li ráčí), by mou řeč
 zde stvrdil taseň pro právo meč.

Norfolk. Ať chladná slova má zde neviní
 mou horlivost! Ukázka ženské války,
 křik strpčelý dvou ostrých jazykův
 to není, co by mohlo rozsoudit
 tu hádku mezi náma oběma:
 krev horkát', již se pro to schladit jest.
 Přec nemohu se chlubit strpením
 tak ukrotlým, abych se odmlčev
 nic neodmluvil zhola. Nade vše
 jen slušná úcta k Vaší Výsosti
 mne drží, pustit uzdu, ostruhu
 své řeči volné, jež by hnala jinak,
 až výrok zrady ten by vrátila
 dvojnásob v jeho hrdlo. Stranou dejtež
 královskou krve jeho vznešenost,
 i nechtež, pánu mému příbuzen
 ať není: vzdorem tudíž plivnu naň,
 a utrhačným sketou nazvu jej
 i lotrem. Čehož abych dotvrdil,
 při sázce bych mu pustil úpředek
 i dohonil ho, ať bych vázán byl
 se pěšky hnáti k samým ledovým
 až Alpským čerenům neb v jiný kraj,
 jež neobytný a kamž nohou svou
 kdy stoupiti si troufal Angličan. –
 Leč zatím věrnost mou ať *toto* chrání:
 Při všem což doufám, křivěť jeho lhaní.

Bolingbroke. Zde, třasem bleď sketo, závdavek
 svůj mejkám, příbuzenství králova
 se vzdávaje; a stranou odkládám
 královskou svojí krve vznešenost,
 již v bázni předstíráš, ne z uctění.

Vinný-li strach ti nechal tolik síly,
bys mé cti základ zvednul, skloniž se!
Při tom, při všech rytířstva obřadech
chci spravit proti tobě, rámě v rámě,
co pravil jsem, neb co ti horšího
lze smyslit.

Norfolk. Zvedám jej, a přísahám
při meči tom, jenž jemně na plec mou
rytířství vložil, slušným způsobem
ti odpovím, vším zkoušky zápasné
rytířským řádem: a jakž na kůň vsednu,
ať nesestoupím živý, jsem-li já
buď zrádce aneb křiva půtká má!

Král Richard. Čím klade strýc můj vinu Mowbrayi?

Být musí velké, co nás podělít
můž pomyslením jen, že zloba v něm.

Bolingbroke. Až, život můj svědč pravdě řeči mé:

že Mowbray přijal deset tisíc noblů,²⁾
co půjčkou k vojsku Vaší Výsosti,
jichž podržel si k špatným účelům
co zrádce klamný, padouch křivdivý.
Pak pravím, a též bojem dosvědčím,
buď zde, buď kdekoliv až k hranicím
nejvzdálenějším, jež kdy anglický
přehlídnul zrak, že zrada všeliká,
po osmnácte let těch spiknutím
v té zemi strojená, svůj první zdroj
a původ měla v klamném Mowbrayi.
Dál dím, též hotov jeho životem
vše stvrdit bídým: na smrt Glostrovu³⁾
se spiknul, lehkověrné soky jeho
ponoukal, až, co zrádce zbabělý,
bezvinnou duši jeho vyplavil
krevnými potoky; kterážto krev,
jak Abelova při oběti jeho,
i z němých země dutin ke mně volá
o spravedlivost, o přísný též trest.
A při té slávě, kterouž rod můj slyne,
má pěst to spraví, či můj život zhyne.

Král Richard. Jak vzlétá k výši jeho odvaha! –

Tomáši z Norfolku, co na to díš?

Norfolk. Kéž král můj obličej svůj odkloní
a velí sluchu svému hluchým být
na krátkou chvíli, až bych pověděl
té skvrně krve jeho, kterák Bůh
i dobří lidé lháře tak podlého
nenávidí.

Král Richard. Jsout', Mowbrayi, náš zrak
i sluch náš nestranné: byť bratrem on
byl mým, ba říše naší dědicem,
kdež synem jest jen bratra otce mého,
při žezla vážnosti zde přísahám,
tak blízké s naší krví posvátnou
sousedství nedalo by přednosti
mu žádné, ani v strannost nesvedlo
nesklonnou pevnost přímé duše mé.
Jest poddaný on, jak ty, Mowbrayi;
mluv volně, bez strachu; jáť popřeji!

Norfolk. Pak, Bolingboku, v hloubku srdce tvého
skrz křivé hrdlo pravím tvé: ty lžeš!
Tři částky toho, co jsem pro Kalais⁴⁾
byl obdržel, jsem správně vyplatil
vojínům Jeho Výsosti; a část,
co zbyla, svolením jsem podržel,
že královský můj pán mně dlužen byl
na zřejmý účet nedoplačený,
když jsem mu posléz do Francie šel
pro královou. Nuž, polkni tuto lež! –
Co Glostrov se týče smrti, *jáť*

ho nezabil; leč ku své potupě
svou tehda zanedbal jsem povinnost,
k níž přísahal jsem. – Co se týče vás,
šlechtný pane z Lancastru, jenž mého
jste nepřítel otec vážený,
v čas jeden vašemu já životu
jsem léčky kladl, a toť přestupek,
jenž trýzní duši moji ztrápenou;
však, než jsem Svátost přijal v posledy,
jsem zpovídal se z toho, Vaši Milost
upřímo prosiv za odpuštění,
i doufám, že jsem též je obdržel.
Tať chyba má; však další vinění
má původ v kyselosti zlosyna,
jenž odpadlý, nezdárný zrádce jest:
což chtěje směle zastat sebou sám,
na záměnu svůj metám závdavek
zde nadutému zrádci před nohu,
bych věrným osvědčil se šlechticem,
tož v krvi nejlepši, jež v utrobách
mu řádí. K urychlení věci té
přesnažně prosím, by byl stanoven
od Vaší Výsosti nám zkoušky den.

Král Richard. Rytíři rozpálení soptěním,

mnou zkrotit dejte se! Ať očistí
se tato žluč bez krve pouštění.
Tak kážem, ač nelékař; zloba hlubá
i ránu příliš do hluboka rubá.
Odpusťte, zapomeňte; v smíření
se spojte; pravíť lékař, měsíc ten
že ku pouštění není způsoben. –
Kdež, dobrý ujče, začátek se stal,
tam snažte se, by též se dokonál;
my k utišení míti Norfolkského
chcem vévodu, vy hled'tež syna svého.

Gaunt. Věk můj ku smírnému se hodí činu. –

Norfolkův závdavek zpět vrhniž, synu!

Král Richard. Ty *jeho*, Norfolku!

Gaunt.

Nuž, Harry? zdali?⁵⁾

Aj káže poslušnost, i nedáš dbaly
si kázat znovu!?

Král Richard. Odvrhnout jej máš
bez dlení, Norfolku! Tenť rozkaz náš.

Norfolk. Sám k nohou tvým, co krále hrozlivého,
se vrhám. Života ty žádej mého,
však ne mé hanby: onen vzdátí tobě
jsem dlužen; – jméno ctné, jež na mém hrobě
jest živo na vzdor smrti,⁶⁾ nemáš míti,
bys temným zneuctěním směl ho zbýti.
Jsem haněn, viněn, tupen, – pomlouvání
šíp jedovatý zde v mou duši vhnání;
ne balšám, hrudi jeho krev to zhojí,
z níž toho utrejchu se výdech strojí.

Král Richard. Klást odpor sluší, kde se povztek sotí.

Sem jeho závdavek! – lev parda zkrotí.⁷⁾

Norfolk. Tož ano; nezruší však skvrny jeho.

Mou sejmi potupu, a vzdám se svého
hned závdavku. Můj drahý, drahý pane,
nejčistší zboží, smrtelníkům dané
jest čacká pověst. Ta-li ztracena,
jsou lidé líčený kal, zlacená
jen hlína. Smělost v srdci věrném míti,
jest klénot v schránce zámky pod desíti.
Má čest – můj život; srostloť toto dvojí:
čest ujmiž, víc mi život neobstojí.
Dej, králi drahý, *čest* mou skoumati;
v níž živ jsem, *pro ni* hotov skonati.

Král Richard. Tož strýčku, základ vy odhod'te svůj:
začátek činite vy!

Bolingbroke. Bůh ochraňuj mou duši od hříchu tak předpodlého!! Zda jevit mám se v tváři otce svého, jakž klopím chochol? Či mám výsost svou ostouzet před tou sketou plašenou žebráckým strachem bledým? Než by tím můj jazyk čest mou křehkým křivdéním měl ranit, nebo řeč tak podlou žvátí: tož mají zuby moje spíše rváti ten nástroj⁸⁾ bázlivého odvolání tak zotročilý, v největším pak pohrdání jej krvavý v tvář Mowbrayovu plítí, kdež dáno hanbě hospodu svou míti.

Odejde Gaunt.

Král Richard. Ne k prosbám, k rozkazům jsme zrozeni: když nelze nám, z vás činit přátele, nuž chystejte se – život ručí vás – v den svatého Lamberta v Coventry. Tam souzeno buď mečů, kopí vzdorem nad kypícím tuhého záští sporem: když srovnat nelze vás, o řádu práva ať statnost vítězova průkaz dává! – Maršálku, kažte lhůtu správcům zbroje, by postup vedli domácího boje.

Odejdou

Výjev druhý.

Tam též. Světnice v paláci vévody Lancasterského.

Vystoupí Gaunt a Vévodkyně Glosterská.

Gaunt. Ach, částka, již jsem v krvi Glostra⁹⁾ měl, mne nad váš nárek pudí, hýbatí se proti vraždám jeho života. Že spočívá však v *oněch* rukou trest, jež provinily, co nám nelze trestat, svou stížnost odevzdejme nebes vůli, jež, vidouc dobu zráti na zemi, na hříšníkovu hlavu horký déšť již sešle pomsty.

Vévodkyně. Zdali bratrství ostřejších ostnů v tobě neshledá? V tvé staré krvi láska neplane? Edwarda sedm synů, z nichžto ty jsi jeden, bylo sedmero jak láhvi posvátné krve jeho, sedm krásných to větví, vzrostlých z téhož kořene: z těch sedmi vyschly jedny během přírody, z těch větví jedny osud podřezal; leč Thomas, pán můj drahý, život můj, můj Gloster, jedna plná láhvice Edwarda krve svaté, jedna větev květoucí královského kořene, jest roztlučen a z ní převzácný tok vyšplíchán všechen, – jesti podsekán a letní jeho listí zvadlo vše nepřítzně rukou, vraždy sekerou zkrvácenou. Ach, Gaunte! jeho krev tvou byla: lože, lůno, i ten kov a kadlub, ježto tebe tvořily, jej učinily mužem; ač jsi živ a dýšeš, jsi nicméně zabít v něm. Ty hojně svědčíš k smrti otcově, když ubohého vidíš bratra mřít, jenž tvarem života byl otce tvého. Co zchabnutím jest, Gaunte, strpením to nezvi; bratra úmor snášeje odkrýváš holou cestu k životu ty svému, uče krutou vraždivost, jak tebe sklátí. Co nám „strpením“ při prostém lidu sluje, bledá jest

a chladná v statných prsou zbabělost. Což dál mi mluvit? abys vlastní svůj zachránil život, cesta nejlepší ta jest, bys pomstil mého Glostra smrt.

Gaunt. Spor ten jest Boží: neboť náměstek sám Boha, jeho posel, pomazán před tváří jeho, smrt tu způsobil; bezprávně-li, ať nebe pomstu vede: na slůhu jeho nikdy pozvednout bych nechtěl hněvivého ramene.

Vévodkyně. Ach komuž já pak vést mám žalobu?

Gaunt. Jen Bohu, který zápasník a stráž jest vdovám.

Vévodkyně. Nuž, tedy chci. – Zdráv, starče Gaunte, buď!

Jdeš do Coventry, na zápas se dívat Her'forda strýce s krutým Mowbrayem. Kéž sedí křivdy mého manžela na Her'fordově kopí, v utrobu by vjelo masařovi Mowbrayi; či nehodě-li selže první běh, tak tížný v prsou Mowbraye buď hřích, až pěnivému oři zlomí hřbet, a střemhlav jezdce hodí v ohradu co zlosyna podlého mému strýci Her'fordu. Starče Gaunte, zdráv již buď! Ta, kterou za svou choť měl bratr tvůj, ve spolku s žalem skončí život svůj.

Gaunt. Buď zdráva, sestro; do Coventry spěch: zdar provázejž jak můj, tak tvůj i běh!

Vévodkyně. Leč ještě slovo. – Strast se mrští vzhůru, kde padá, váhou svou, ne dutým prázdnem: loučím se, než jsem začala; neb žal nemívá konce, byť se skončen zdál. Edmunda Yorka, bratra mého, pozdrav! Hle, to jest vše: – ne, neodcházej již; byť bylo vše, spěch tobě nebudiž; však připadne mi víc. Kaž mu – ó, což? – ať celým chvatem ke mně v Plashy zajde! Leč co tam dobrý stařec York ach najde, krom prázdných příbytkův a holých zdí, bezlidných jizeb, dlažek nešlapaných? Ký pozdrav krom mých nářků svrchovaných? A protož mne jen poruč! – ať tam nejde žal hledat, který vstříci *všude* vzejde. Jdouc bez útěchy, již se na smrt vzdávám, a plačíc, na vždy s tebou rozžehnavám.

Odejdou.

Výjev třetí.

Gosfordský luh¹⁰⁾ blíž Coventry.

Vytknuta ohrada a trůn. Hlasatelové a jiní z komonstva.

Vystoupí Lord Maršálek a Aumerle.

Maršálek. Mylorde Aumerle, zda ozbrojen jest Jindřich Her'ford?

Aumerle. Ano, zúplna, a vstoupiti již baží.

Maršálek. Vévoda z Norfolku – bodrý, smělý – čeká jen na výzev trouby žalobníkovy.

Aumerle. Nuž, hotovi jsou bojci; jediné na majestátův příchod čekají.

Slavné zatroubení. Vystoupí Král Richard, jenž sedne na trůn;

Gaunt, Bushy, Bagot, Green a jiní, kteříž se ubírají na svá místa. Zavzní trouba, načež odpoví jiná za jevištěm. Nato vystoupí Norfolk ve zbroji, před ním jde Hlasatel.

Král Richard. Maršálku, zápasníka onoho se ptejte, proč sem přišel ozbrojen. Na jméno tažte se, a řádu během své pře ať právo stvrdí přísahou.

Maršálek. Ve jménu Boha, krále: mluv kdo jsi;
a proč sem přicházíš tak oděný
v rytířský háv; i proti komu jdeš
a jaká tvá jest hádka. Pravdu mluv
při svém rytířství a své přísaze
tak, jakž ti nebe pomoz, chrabrost tvá!

Norfolk. Mé jméno je Tomáš Mowbray, vévoda
z Norfolku; přicházím sem, přísahou
jsa vázán (kterouž aby porušil
kdy rytíř, uchraň Bůh), bych ostřehl
svou jednak věrnost, mysl oddanou
Bohu a králi, dědicům i jeho,¹¹⁾
to proti Her'fordskému vévodě,
jenž viní mne; – pak, s Boží pomocí
a tohotož i svého ramene,
bych (sebe háje) zrádcem osvědčil
jej nad mým Bohem, králem mým i mnou;
takž nebe střež mne, jak můj věren boj!

Odeběre se na své místo.

Znění trub. Vystoupí Bolingbroke ve zbroji, před ním jde

Hlasatel.

Král Richard. Maršálku, otážte se onoho
rytíře ve zbroji, kdo jest i proč
přichází obrněn tak strojem války;
a řádně, našeho dle zákona,
jej vyslechněte z práva jeho pře.

Maršálek. Jak zveš se, a proč sem přicházíš
před krále Richarda do královských
těch ohrad jeho? Proti komu jdeš?
A kteráž hádka tvá? Mluv pravdivý
co rytíř; takž ti nebe pomozíš.

Bolingbroke. Z Her'fordu Jindřich, z Lancastru a Derby
jsem já; zde hotov stojím ve zbroji,
bych s Boží pomocí a tělem chrabřým
v té hradbě na Tomáši Mowbrayi,
z Norfolku vévodě, dal důkazy,
že podlý, nebezpečný zrádce jest
nad Bohem v nebi, králem Richardem i mnou;
tak nebe střež mne, jak můj věren boj.

Maršálek. Pod trestem smrti nikdo nebudeš
tak smělý, drzý, tknout se ohrady,
krom maršálka a důstojníků těch,
jenž mají řídit čacký tento děj.

Bolingbroke. Lorde maršálku, nechat' krále svého
políbím ruku, a své koleno
před Jeho Majestátem ukloním;
neb já i Mowbray jsme jak muži dva,
jenž zaslíbují dlouhou, těžkou pout'.
Nuž slavným, srdečným ať loučením
se s našimi žehnáme přátely!

Maršálek. Žalobník, slušně Vaší Výsosti
svůj čině pozdrav, prosí ruku vám
políbit a se s vámi rozžehnat.

Král Richard. My sestoupíme a jej v náručí
své zahrneme. Strýče z Her'fordu,
tak jako se sporem tvým právo stojí,
ty šťasten budiž v královském tom boji.
A již mi s Bohem budiž, krvi má:
ta bude-li dnes tebou prolévána,
ne pomsta, žalost budiž smrti vzdána.

Bolingbroke. Pro mne se neškvřň slzou oko statné,
své jestli kopí Mowbray ve mne zatne.
Jak sokol na ptáka let řídí svůj,
tak jistý s Mowbrayem boj bude můj. –
(*K Lordu Maršálkovi*) Loučím se s vámi, pane laskavý; –
těž s vámi, strýče šlechtný, Aumerle, –
ne choravý, ač ku smrti mi běh,
leč vesel, jarý, maje bodrý dech.
Hle, pozdrav poslední, jak v hodování,

buď lahůdce, bych sladil dokonání.
(*Ke Gauntovi*) Ó původce ty zemský krve mé,
jehož duch jarý, ve mně obnoven,
mne dvojí zvedá silou, k vítězství
bych sáhnul, které nad mou hlavou dlí;
svou otuž modlitbou mé brnění,
a žehnáním svým bodec oceliž
ratišti mému, aby v Mowbrayův
se vedral krunýř voskový, a tímž
i jméno Jana z Gauntu zleštilo
se znovu čackým syna zvedením.

Gaunt. V tvé dobré věci Bůh ti prospěch dej!
buď rychlý v provedení jako blesk,
a rány tvé, dvojnásob zdvojené,
co hrom omráčný nechat' padají
na záhubného soka přilbici
zpuřného; mladojarou rozprudiž
svou krev! buď statečný! a zůstaň živ!

Bolingbroke. S mou bezvinou to svatý Jiří dejž!
Odeběre se na své místo.

Norfolk (*vstana*). Jakž Bůh či osud vrhne kostky mé,
zde žije, skona, trůnu oddaný
Richarda krále, šlechtic poctivý,
upřímný, věrný. Nikdy zajatec
s volnějším srdcem pouta neshodil
otroctví svého, aniž neobjal
své zlaté nezávislé svobody
víc, než má duše světí plesavá
tu slavnost boje s protivníkem mým. –
Přemocný králi, družní peerové,
let šťastných přání vezměte z mých úst!
Jdu v boj co k žertu,¹²⁾ s myslí zveselenou;
neb věrnost utrobu má utěšenou.

Král Richard. Mylorde, s Bohem! zrak můj v jisto zvidá,
že ctnost i statečnost ti z oka hlídá. –
Maršálku, zříd'te boj a začněte!

Král a pánové vrátí se na svá místa.

Maršálek. Harry z Her'fordu, Lancastru a Derby,
svůj vezmi oštěp! S právem budiž Bůh!

Bolingbroke (*vstana*). Co věž v doufání silen, volám: Amen.

Maršálek (*k důstojníku*). Zde oštěp tento jděte doručit
Tomáši Norfolkskému vévodě.

První hlasatel. Jindřich z Her'fordu, Lancastru a Derby
před Bohem, králem, před sebou zde stojí,
pod trestem, klamným, nectným shledán být,
dokázat Norfolkskému vévodě,
Tomáši Mowbrayi, že zrádcem on
nad Bohem, králem, nad ním samým jest;
a vyzývá jej, aby vešel v boj.

Druhý hlasatel. Zde stojí Tomáš Mowbray, vévoda
z Norfolku, též pod trestem, klamným, nectným
být shledán, aby jednak obhájl
sám sebe, jednak dokázal, že jest
Jindřich z Her'fordu, Lancastru a Derby
nad Bohem, králem svým i nad ním zrádný;
a srdnatě i s volným toužením
jen na znamení čeká k začetí.

Maršálek. Již trouby zavznětež; a ku předu
postupte, zápasníci!

Zatroubeno k útoku.

Avšak stůj!

Král vhodil berlu svou.

Král Richard. Ať oba dva
své dřevce odloží a přilbice,
i oba v sedadla se vrátí svá! –
(*Ke druhým pánům*) Zpět s námi! nechat' zavzní hlahol trub,
kdež vévodům zjevíme úrok svůj. –

Dlouhé troubení slavné.

(*K zápasníkům*) Přistupte blíž,

a slyšte rady naší rozsudek!
 By půda říše neškrvnila se
 tou drahou krví, kterouž kojila; –
 že dále oko naše v záští má
 ten krutý hled, jak meče sousedů
 občanské rány rozorávají; –
 že za to máme, orloletná jen
 že pýcha nebečelných myšlenek
 ctižádostných i závist žárlivá
 vás popudila, probudit náš mír,
 jenž na kolébce země sladko dýše
 co nemluvnátko v líbém usnutí;
 (kteréžto kdyby zburcováno bylo rykem
 zlozvučných bubnů, strašným drčením
 trub drsně břinkavých a řinčivou
 narázkou vzteklé zbraně železné,
 mír spanilý by z našich pokojných
 se hranic povyplašil, až bychom
 se v krvi našich rodných brodili):
 tož z našich zemí vypuzujem vás! –
 Vy, strýče Her'forde, pod trestem smrti,
 než desatero léto zbohatí
 nám nivy, nemáte dřív dědiny
 ty naše krásné znovu pozdravit,
 leč cizí šlapat klatby pěšiny.

Bolingbroke. Bud' vůle vám! V tom jest mé utěšení,
 že slunce, z něhož vám zde oteplení,
 též svítit bude mně; a zlacené
 že jeho paprsky, jež půjčené
 zde máte, také vniknou ke mně,
 by zlatily můj výhost z této země.

Král Richard. Norfolku, těžší tobě zbývá soud,
 jehožto výrok dost mi nemilý:
 Ať chodem hodin lestně plouhavým
 se nedoměří *nikdy* hranice
 bezčasná hrůzo-tklivé klatby tvé!
 Bez čáky slovo – nikdy návrat víc,
 pod trestem smrti – dech ti praví můj.

Norfolk. Soud těžký, panovníku vznešený,
 z úst Vaší Výsosti mně nenadálý.
 Mzdy dražší, ne té nízké úrazy,
 být hozen ve vzduch šířý, zasloužil
 jsem sobě z rukou Vaší Výsosti.
 Řeč, jíž jsem čtyřicet těch let se učil,
 svou rodnou angličtinu mám teď pustit;
 a jazyk můj mi neprospěje víc,
 než housle aneb harfa beze strun,
 neb nástroj umělý, jenž zavřen v pouzdře,
 či, otevřen, jest v ruce vložen tomu,
 jenž nezná hmatu, zahrát v souzvuku.
 V mých ústech uvěznil jste jazyk můj
 za dvojí pádnou mříž mých zubů, rtů;
 a blbé, tupé bloudství bez citu
 jest žalárníkem k mému střežení.
 Jsem příliš stár, bych kojné lichotil,
 i příliš v letech, nyní učněm být;
 což jiného tvůj tedy rozsudek,
 než nemá smrt, jež jazyku odrývá
 vzduch živný, jenž jej v otčině ovívá?

Král Richard. Nic platno, pro útrpnost teskliv býti;
 po soudu našem pozdě žalost míti.

Norfolk. Než opouštím své vlasti světlo skvoucí,
 Dlít v stínu chmurném noci nehynoucí!
Odcházíje.

Král Richard. Sem vrať se; vezmi s sebou přísahu! –
 Na tento královský náš vložte meč
 své ruce vyhnané, i zařkněte
 se při té povinnosti, kterouž *Bohu*
 jste zavázáni (částku toho *svou*

puďme do vyhnanství s vámi též),
 že přísahu zdržíte, pod kterou
 vás běřeme: ať nikdy (jakž vás Bůh
 i víra spasí)ž) ve svém vyhnanství
 se vzájem láskou neobejmete;
 ať jeden v tvář druhému nehledí,
 nepíše v pozdravení vzájemné;
 ať nekrotíte bouří mračlivou
 své nenávisti doma zrozené,
 a nikdy v uraženém záměru
 se nesetkáte, spiklým obmyslem
 uplítat zlého na nás, naši zem,
 na stát náš aneb naše poddané.

Bolingbroke. Ját' přísahám.

Norfolk. Též já, vše zachovat.

Bolingbroke. Norfolku, co můj nepřítel bud' zdrav!¹³⁾

V ten čas, král kdyby nám byl dovolil,
 již jedna z našich duší ve vzduchu
 by putovala, z hrobu křehkého
 vyobcována těla našeho,
 jak tělo naše jest vyobcováno
 z té země nyní. Vyznej zradu svou,
 než prchneš z říše; když tak daleko
 ti jíti, v dálku s sebou nenosiš
 ten duše vinné náklad tíživý.

Norfolk. Ne, Bolingbroku; jestli zrádcem kdy
 jsem byl, mé jméno z knihy života
 smazáno budiž a já vypuzen
 tak z nebe, jako nyní odtud jsem.
 Co *ty* však jsi, ví Bůh i ty a já;
 a dosti záhy, bojím se, že král
 to pykat bude. – Zdráv bud', vládce můj! –
 Mně nelze zbloudit; neb krom otčiny
 vše stejná cesta v světa končiny.

Odejde.

Král Richard. Ját', ujče, v zrcadle tom očí tvých
 tvé vidím srdce žalem sklíčené:
 od počtu jeho vyhnanecských let
 odčísnu čtyry hled tvůj truchlivý. –
 (*K Bolingbrokovi*) Až šesti mrazným zimám dojde čas,
 z vyhnanství domů vítán vrať se zas.

Bolingbroke. Jak dlouhá doba v malém leží slově;
 aj, čtyry zimy loudavé a čtvero
 jar skotačivých *jedním* slovem v spěchu
 se končí: tať moc královského dechu!

Gaunt. Můj vládce, díky měj, že k vůli mně
 let krátí čtvero klatbě syna mého!
 Však sklídím skrovný pouze z toho zisk;
 šest nežli let těch, jichž mu stráviti,
 vystřídá měsíce své, okruhem
 čas přejdouc: lampa má, jíž olej vyschnul,
 i dobou utracené světlo jasné
 již věkem v neskonalé noci shasne;
 ku konci dohoří můj ždibek svíce,
 smrt slepá spatřít syna nedá více.

Král Richard. Aj, ujče, mnohoť let, než dojdeš cíle.

Gaunt. Leč přidat, králi, nemůžeš ni chvíle:
 mé dny ty můžeš stráti rmutnou skláti,
 rvát noci, ne však jedno jitro dáti;
 ty můžeš věku pomáhat mne zrýti,
 však ani vrásky v jeho chodu zbýti;
 řeč tvá s ním chvátá k mému usmrčení,
 však po smrti dech za říš v prodej není.

Král Richard. Syn tvůj jest vyhnan dobrou poradou,
 k níž jazyk tvůj též částku hlasu dal:
 proč v naši správnost hledíš mračením?

Gaunt. Věc chuti sladké kyše trávením.
 Vy k soudství jste mne tísnil; kěz jste dal
 spíš rozkaz, bych co otec přimloul!

Kěž ne můj syn, leč cizinec to byl:
více mírný, chybu byl bych opěknil.
Vyhýbal jsem se řečem o strannosti;
soud ten však mého života mne zhostí.
Jáť čekal na slovo z vás některého,
že příliš příkré, vyháněti svého;
však dali jste, že jazyk vůle prost
mně bezděčnému činil křivdivost.

Král Richard. Zdráv, strýče! – Vzdejtež jemu, ujče, pozdrav ten:

Ať jde již, na šest let jsa vyloučen!

Slavné zatroubení. Odejde Král Richard s průvodem.

Aumerle. Zdráv, strýčku! přítomnost co říci nedá,
to, z bytu psáno vašeho, se shledá.

Maršálek. Jáť neloučím se, pane; s vámi jedu,
až dokud kraj náš dovolí mi sledu.

Gaunt. Ó jakou příčinou svých šetřích slov,
že pozdrav nevracíš svým přátelům?

Bolingbroke. Na rozchod s vámi mám jich příliš málo,
kde služba jazyka by měla plýtvat,
by hojnou srdce bolest vydchnula.

Gaunt. Tvůj žal jest, vzdálenu být na čas jen.

Bolingbroke. Ples vzdálen – přítomen žal na čas ten.

Gaunt. Co je šest zim? ty rychle pominou!

Bolingbroke. Těm, kteří v slasti jsou; však zármutek
činívá deset z jedné hodiny.

Gaunt. Jmenujž to cestou, v rozkoš konanou.

Bolingbroke. Tou přezdívkou mé srdce zběduje,
jež nachází v tom pouť jen nucenou.

Gaunt. Chod truchlivý svých krokův umdlených
pokládej za obrubu, do kteréž
jen zasaditi tobě klénot jest
převzácný svého v domov návratu.

Bolingbroke. Ne, spíše každý rozkrok tesklivý,
jež učiním, mně připomene jen,
v jak dálné světa kraje putuji
od klénotův, kteréžto v lásce mám.
Zda dlouho v učení být nemusím
po cestách cizích, až pak na konec
za vyučenou maje, pochlubit
se nesmím ničím jiným, leda že
jsem s žalem cestoval co tovaryš?

Gaunt. Aj každé místo, ježto navštíveno
od oka nebeského, mudrci
jest přístavem a nebem blaženým;
tak rozumovat nauč nutnost svou!
Však není ctnosti, již se rovná nutnost.
Nemysliž, *král* že tebe vyloučil,
leč krále *ty*: žal sedá tížněji,
kdy znamená, že slabě nešen jest.
Jdi, říkej, že jsem tebe poslal já
cti získat, ne že král tě vypudil:
či myslí sobě, mor že hltavý
ve vzduchu našem visí a že ty
ubíháš ve zdravější podnebí.
Co duše cení tvá, to představuj
si že jest tam, kam jdeš, ne odkud kráčíš:
za hudebníky ptactvo zpěvné měj;
za jizbu postřenu¹⁴⁾ ty pažitý,
po nichžto šlapeš; kvítky za paní
překrásné, a své kroky za nic víc,
než za rozkošný rozměr k tančení.
Žal krušný mocnost hryzu svého mění,
když člověk výsměchem jej lehko cení.

Bolingbroke. Ó kdo v své ruce oheň udrží
tím, že má v mysli mrazný Kaukasus?
Kdo žravou hladu ostrost otupí
tím, že si hody pouze představí?
Či kdož se nahý může váletí

po prosincovém sněhu, v myšlení
svém letní maje parno domnělé?
Ne! pojem věci dobré činí jen,
že horší věc se cítí ještě víc:
zub strasti krutý hůře neprožírá,
než, kdy jen natnouc rány nedobírá.

Gaunt. Pojď, synu, pojď: chci s tebou částku jíti;
v tvém věku, sporu – nechtěl bych zde dlíti.

Bolingbroke. Již s Bohem, země! půdo předrahá!
má kojná máti jež mne posud neseš!
Kdež kráčím koliv, *ty* se hrdím slastí:
byť vyhnán, anglické jsem věren vlasti.
Odejdou.

Výjev čtvrtý.

Tam též. Světnice na hradě králově.

*Vystoupí Král Richard, Bagot a Green jedněmi dveřmi,
Aumerle jinými.*

Král Richard. My znamenali tak. – Strýče Aumerle,
až kam jste vysokého Her'forda
na cestě vyvedl?

Aumerle. Já „vysokého“
Her'forda, když jej zvete tak, jsem vyved'
jen na nejbližší výši silnice,
kdež jsem ho zůstavil.

Král Richard. I zjevte dál,
jak hojně teklo slzí k loučení?

Aumerle. Mé jistě žádné; vítr toliko
severně-východní, jenž právě v tvář
nám perně fučel, vlhkost dřímavou
mi probudil, a takto náhodou
naš planý rozchod slzou ozdobil.

Král Richard. Co pravil strýc, když jste se loučil s ním?

Aumerle. „Zdráv bud“; a že mé srdce zhrzelo,
by jazyk můj tak znesvětil to slovo:
toť učilo mou chytrost, líčiti
tak žalu tíseň, až se slova má
ve hrobě strasti zdála pohřbená.
Aj, kdyby slovo „zdráv bud“, prodloužíc
mu hodiny, let bylo přidalo
k vyhnanství krátkému, tož byl by dostal
těch „zdráv bud“ svazek; že to nelze však,
též neobdržel žádné ode mne.

Král Richard. Jest on náš strýček, strýčku,¹⁵⁾ kdo však ví,
až čas jej z vyhnanství zpět povolá,
zda příbuzný náš přijde vyhledat
své přátele. My, Bushy, Bagot zde
a Green, jsme viděl[i], jakž k obecnému
byl dvorný lidu: jak se podobal,
kořící zdvořilostí důvěrnou
se v srdce jejich pozatápěti;
jak zahazoval úctu k otrokům;
jak řemes'nické mistry mistrným
si usmíváním nadcházel, a osud
svůj trpělivě snášel, jakoby
s ním láska jejich měla v klatbu jít.
Před ženou s ústřicemi čapku smeká;
dva vozikáři jemu dali „s Bohem“,
a obdrželi za to poplatek
sklonného kolena, a „díky vám
rodáci, přátelé mi laskaví“;
toť jakoby mu naše Anglicko
co nápad patřilo, a doufaný
on nástupce byl našim poddaným.

Green. Nuž, odešel, a s ním to myšlení.
Teď k buřičům, co v Irsku v poli stojí;
můj kníže, rychle jednat potřebí,
než další pochvílí jim prostředkův

poskytne dalších, k jejich prospěchu,
a na uškodnou Vaší Výsosti.

Král Richard. My do té války půjdeme osobě
ve vlastní. Že pak pokladnice nám
převelkým dvorem, štědrým rozdarem
se trochu zlehčily.¹⁶⁾ jsme nuceni
království svého důchod v nájem dát;
co vytěží se tím, nás zásobí
k nejbližším podnikům. To nestačí-li,
pak prázdných listův zanecháme doma
svým náměstkům, kamž mají, bohatých
seznavše lidí, hojným zlata počtem
je zaznamenat a to poslati
za námi k doplnění našich potřeb;
neb tuto chvíli v Irsko půjdeme.

Vystoupí Bushy.

Co nového jest, Bushy?

Bushy. Jan starý z Gauntu těžce nemocen,
uchvácen náhle, panovník můj;
i poslal rychlíka, Váš Majestát
za navštívení snázně požádat.

Král Richard. Kde nyní leží?

Bushy. V Ely-house, můj kníže.

Král Richard. Bůh jeho lékaři dej vnuknutí,
by tudíž do hrobu mu pomohl!
Z podšívky vaků jeho mají být
kabáty, by nám vojsko oděly
k té válce Irské. – Pojďmež, pánové,
jej všichni navštívit; a Bůh to dej,
by – v prospěchu – se zpozdil příchod náš!
Odejdou.

Jednání druhé.

Výjev první.

Londýn. Komnata v Ely-house.

Gaunt na pohovce; Vévoda Yorský a jiní u něho stojíce.

Gaunt. Zda král sem přijde, abych posledním
svým dechem těkavému jeho mládí
dal spasnou radu?

York. Nemučte se sám,
i nenamáhejte tím prsou svých;
neb rada uším jeho marná jest.

Gaunt. Ó říká se, že jazykové těch,
kdož umírají, nutí k výslechu,
jako souzvuk tajemný. Kde na mále
slov bývá, tam se zřídka ztrácejí;
neb spojivají dech svůj s pravdivostí,
kdož dýchají svá slova s obtížností.
Kdo s tíží mluví, více slyšen bývá,
než kdo, mlád, veden v snadné hovoření.
Nad žití přešlé konec váhu mívá:
západné slunce, hudba na skončení,
jak dochuť sladká, posléz nejvíc sladnou,
nad věci dávné psány v pamět snadnou.
Ač Richard k radě žití mého hluch,
mé smrti truchlá věst mu vrátí sluch.

York. Tenť lichotnými zvuky jinými
jest jemu zacpán, jakož velebením
té slávy jeho; pak tu marnivě
jsou zpěvy vlné, k jichžto prozvukům
otravným přislouchává mládeže
vždy otevřené ucho; návštěví
o módách v Italii zpyšnělé,
po jejichž mravech opičácký národ
náš zpozdilý vždy chodí kulhaje,
svou podlostí vše po ní dělaje.
Kde kterou marnost vystrkuje svět,
když nová jen, ať sebe nejhorší,
by hned mu nebzučela do uší?

Přicházíte rada pozdě – k pozoru,
kde s vůlí rozvaha jest ve vzdoru.
Kdo svou chce dráhu, s tím si práce nedáš!
Tím dech jen maříš, jehož nazbyt nemáš.

Gaunt. Mně jest, že nově nadšený jsem prorok;
i umíraje o něm hlásám tak:

Ten prchle divý plápol ohnění
nemůže strvat; neboť ohňové,
když prudcí, sami brzo dohoří;
děšť drobný dodržuje, liják náhlý
jen krátký bývá; brzoť utýrá,
kdo příliš brzo vhání ostruhu;
při cpaní zadusí se jedlík jídlem:
a lehká marnost, nenažiravý
co nesyt, pohltavši všechno své,
lup činí záhy sama na sobě.

Ten vládný králů trůn, ten ostrov s žezlem,
ta slavná země, sídlo Marsovo,
ten znovu jiný Eden, druhý ráj,
ta tvrz, již příroda si stavěla
na příkoř rukoum války morovým,
ten šťastný lidu rod, ten malý svět,
ten drahý kámen, mořem stříbrným
obkládaný, jež jako zeď mu jest
či jako domu příkop chránivý,
tož proti závidění zemí těch,
kterýmžto menší štěstí za podíl;
to místo pozeňhané, země ta,
to království, ta Anglie, ta kojná,
to lůno těhotné slavnými králi,
jež úžasnými činí jejich kmen
i slovutnými rod, a kteří slynou
tak dálně od domova svými skutky
(pro křesťanstvo i pravé rytířství),
jak v zarputilé zemi židovské
hrob Spasitele světa daleký,
jenž blahoslavené syn Marie;
ta drahých duší země předrahá,
svou drahá slávou v světě veškerém,
teď v nájmu jest (umírám slovem tím),
jak statek aneb dvorec mizerný.
Anglicko, ježto mořem vítězným
jest obvázáno, jehož břehy skalnaté
odrážejí zpět útok závistný
Neptuna vodnatého, kaňkami
teď ingoustu potupně svázáno,
a spuchřelými blánky páskami.
Anglicko, zvyklé jiných podmanit,
se samo podmanilo s potupou.
Ó kdyby s životem mým zmizelo
to pohoršení, kterak blažená
by smrt má byla, jež mi blízká jest!

*Vystoupí Král Richard a Královna; Aumerle, Bushy, Green,
Bagot, Ross a Willoughby.*

York. Král přišel: buďte mírný k jeho mládí;
neb na mladá když prudká hříbata
se zuří, zuřivají nadto víc.

Královna. Jak šlechtnému ujci našemu
Lancastru se zdravím?

Král Richard. Nuž příteli,
zda utěšené myslí? Kterak jest
*starému Gauntu?*¹⁷⁾

Gaunt. Ó jak jméno to
se k mému hodí stavu! Starý „Gaunt“,
ba jisté, a v svém stáří „zhuntěný“.
Ó *starost* moje ve mně držela
půst omrzely; a kdo, zdržuje
se pokrmu, by nebyl „zhuntěný“?
Bděl jsem za dřímající Anglii

čas dlouhý; bdění plodí hubenost,
a hubenost je celá „zhuntěná“.
To potěšení, které mnohého
tučnívá otce, v půst mi změnilo
se přísný; myslímť, pohled dítek mých;
tím postem učinils mne „zhuntěným“.
Jsem „zhuntěn“ pro hrob, „zhuntěn“ jako hrob,
jehožto dutý břich nic nezdědí
leč kosti jen.

Král Richard. Zda lidé choraví
tak chytře s jménem svým hrát dovedou?

Gaunt. Ne; bída sebe sama ráda tupí.

Že jméno ve mně chceš mít usmrceno,
v *tvou*, králi, *lichotu* své tupím jméno.

Král Richard. Kdo umírá, zda živým lichotí?

Gaunt. Ó nikoliv; jen ti, co na živu
těm lichotí, co na umření jsou.

Král Richard. Ty umíraje díš, že lichotíš mi.

Gaunt. Ne; *ty* umíráš, ač jsem já víc chorý.

Král Richard. Zdráv dýchám, vidím pak, že zle je s tebou!

Gaunt. Ví Tvůrce můj, že vidím, jak zle s tebou!

Zle se mnou, pohlédnu-li do sebe,
zle také, pohlédnu-li na tebe!
Nic menší není lože smrti tvé
než říše ta, v níž ležíš stonavý
na pověst svou: a ty, jakž nedbalý
jsi choravec nad míru, svěřuješ
své tělo pomazáním velebné
na lekování oněm lékařům,
co dřív tě poranili. V koruně
tvé sedí pochlebníků na tisíc:
ač její kruh nic širší než tvá hlava,
přec, uzavřena v klec tak těsných příček,
zpoušť z toho není menší o krapku
než země tvá. Ó kdyby okem věstným
tvůj děd byl viděl, syna jeho syn
jak zhubí syny jeho, potupu
by byl *tvou* odvrátil od cesty tvé,
před dosazením tebe sesadiv,
jenž teď tak's posedlý, že sesazuješ
sám sebe. Strýče, bys i nad světem
byl vládcem, hanba byla by, tu zem
dát v nájem; že však světem, jejžto máš,¹⁸⁾
jest jen ta země, zdaž to není víc
než hanba, v způsob ten ji zhanobit?
Jsi nyní statkář Anglie, ne král.
Tvůj zákonitý stav jen otrokem
jest zákona, a ty...

Král Richard. ...Jsi třeštěnec
měsíčný, blbý, který, spoléhaje
na zimnice své výsadu, si troufáš
nám tváře bledit mraznou výstrahou,
krev pudě královskou nám se zuřením
z rodného sídla. Aj při mého trůnu
královském majestátu! kdybysi
ty nebyl bratr syna velkého
Edwarda: jazyk, jenž se tobě tak
nevázán koulí v hlavě, skulil by
tu hlavu s nestoudných tvých ramenou.

Gaunt. Ó nešetřiv mne, synu mého bratra
Edwarda, že jsem synem jeho otce
Edwarda byl: tu krev, jak pelikán,
již vystřebav jsi zlokal opilý.
Můj bratr Gloster – přímá, dobrá duše,
již blaze budiž mezi dušemi
šťastnými v nebesích! – buď ukázkou
a dobrým svědectvím, jak nešetřiv
jsi krve Edwarda, ji šplíchaje.
S mou nemocí se touto spoj, a tvá

mi příkrost buď, co stáří skřivené,¹⁹⁾
by rázem sžala dávno zvadlý květ.
V své hanbě živ buď; nemřiž hanba tvá:
tou trýzní již ti buďte slova má! –
Na lůžko ved'tež mne – i k pochování:
rád živ buď, komu čest i milování!

Odnešen od svých sloužících.

Král Richard. Ať zemře, jemuž věk se v rozmar sklání:
máš *obojí*, jim patří pochování.

York. Prosímť Váš Majestát, ta čítejtež
mu slova na nevrlou choravost
a na věk jeho: jak jsem živ, on vás
má v uctění: jest jeho milování
jak Her'forda,²⁰⁾ by nebyl na vyhnání.

Král Richard. Ba, pravdu dite: jak mne rád má Her'ford,
tak on; – jak oni mne, i já je tak:
buď všechno, jaké jest, zas naopak!

Vystoupí Northumberland.

Northumberland. Můj pane, starý Gaunt se vašemu
poroučí majestátu.

Král Richard. A co praví?

Northumberland. Již více nic; vše dopraveno jest:
bezstruným nástrojem jest jazyk jeho,
slov stařec pozbyl, života, i všeho.

York. Teď na Yorku buď rád, by dodělal:
smrt, jakž i bídná, končí smrtný žal.

Král Richard. Plod zralejší dřív padá, tak též on:
čas došel mu; námť posud pouti sklon.
Již o tom dost. – Teď k naší Irské válce!
Musíme skrotit hrubé, kostrbaté
ty potlukače, kteří bujejí
jak jedovatina, kde výsady
jed ani nemá k bujení krom nich.²¹⁾
Žeť velká věc ta žádá nákladu,
tož v pomoc běrem věci stříbrné,
peníze, důchody a nábytek,
jež měl svým vlastnictvím náš ujec Gaunt.

York. Jak dlouho, dlouho mám to strpěti?
pro něžnou slušnost křivdu snášeti?
Ni Glostra smrt, Her'forda vyhanost,
ni Gaunta úkor, ani soukromé
Anglicka křivdy, ani závada,
jež sňatku ubohého Bolingbroka²²⁾
se kladla, ani vlastní porok můj
ku kyselosti nikdy nehnuly
můj trpný obličej, ni k tomu, abych
se na tvář krále svého zakrnil.
Jsemť poslední ze synův šlechetného
Edwarda, z nichž tvůj otec, Wal'sský princ,
byl první: v boji nikdy běsný lev
lítější nebyl, v míru nebyla
jemnější ovce tichá, nežli ten
mladistvý a rytířský knězic byl.
Máš jeho tvář; neb *tak* on vypadal,
když ozdoben byl počtem hodin tvých:
leč kdy se supil, na Franky to bylo,
ne na přátele; jeho šlechetná
pak ruka získala dřív to, co vydal,
i nevydávala, co vítězná
slavného otce ruka získala.
A ruce jeho vinny nebyly
příbuznou krví, krvavé jen od těch,
kdož nepřátelé byli příbuzných.
Ó Richarde! York příliš daleko
jest v žalu, sic by přirovnání to
byl nečinil.

Král Richard. Co, ujče, chcete s tím?

York. Můj vládce, promiňtež jak vám se ráčí;
a pakli ne, též rád se spokojím,

když nepromínete. Vy hodláte
vzít sobě, uchvátíte k rukou svým
si léna, práva Her'forda, jež jste
byl vyobcoval? Není mrtev Gaunt?
A není Her'ford živ? Zda spravedliv
Gaunt nebyl? a zda Jindřich není věren?
Zda onen nezasloužil dědice?
a ten zda není zasloužilý syn?
Nuž práva Her'fordovi odejmiž,
a s věkův sejmi jejich výsady
a práva zvyklá; nedej na dnešek
nastoupit zítřku; nebud' již *ty sám*: –
čím pak jsi král, než řádným dědičným
svým nástupem? Aj přísám Bůh (Bůh nedejž,
bych pravdu pravil!), uchvátíte-li
Her'fordu jeho právo krivděním;
zpět vezmete-li výsady, jež má,
by skrze zástupce se ucházel
o dání léna; zamítnete-li
mu oddanosti slib, vám podaný:
pak tisíc nebezpečí na hlavu
svou škubete; dobrého smyslu duši
tratíte na tisíc, a trpělivost
mou krotkou ponoukáte k myšlením,
jichž nelze myslit věrnosti a cti.

Král Richard. Co libo, mysletež; my vezmeme
vše jeho stříbro, zboží, peníze
i všechny statky k svému držení.

York. Já při tom nechci býti. S Bohem, pane!
Kdo může říci, co se z toho stane?
Však o zlých cestách z rozumu lze díti,
že výsledek jich nemůž dobrý býti.
Odejde.

Král Richard. Jdi, Bushy, tudíž k hraběti z Wiltshiru;
kaž jemu přijít k nám v Ely-house,
by při té věci byl. Hned ráno na to
do Irska půjdem: i jest, trvám, čas.
A v dobu našeho zde nebytí
my svého ujce Yorka zřizujem
za lorda náměstníka Anglie;
neb, správný, nás vždy velmi miloval. –
Již pojďte, královno; námť zítřa jíti:
aj veselte se; krátko nám zde dlíti.
*Slavné zatroubení. Odejdou Král, Královna, Bushy,
Aumerle, Green a Bagot.*

Northumberland. Nuž pánové, jest mrtev vévoda
z Lancastru.

Ross. A též živ; neb nyní jest
syn jeho vévodou.

Willoughby. Tím jediné
jest podle názvu, ne dle příjmů svých.

Northumberland. Dle obojího v hojně míře, kdyby
jen spravedlivost měla právo své.

Ross. Mé srdce plno jest; však mlčením
dřív puknout musí, nežli břemene
smí zbaveno být volným jazykem.

Northumberland. Ne, z duše mluv; a nechat' nemluví
ten nikdy více, kdo by slova tvá
zas mluvil, aby tobě uškodil.

Willoughby. Zda, co chceš říci, týká vévody
se Her'fordského? Jestli tomu tak,
nuž brachu, ven s tím směle; ucho mé
jest bystré, slyšet, co mu k prospěchu.

Ross. Nic k prospěchu mu činit nemohu,
leč, prospěšným-li býti nazvete,
jej politovat, kterýž dědictví
jest svého zbaven, o ně okleštěn.

Northumberland. Nuž přísám Bohu!²³⁾ hanba, trpěti
ty na něm krivdy, princí královském,

i na víc jiných krve šlechtné
v té zemi, jež se sklání v úpadek!
Král není víc *on sám*, leč mrzko veden
od pochlebníkův; co *ti* dovedou
z pouhého záští králi podstrčit
na kohokoliv z nás, toť provede
on přísně na nás, našich životech,
na našich dítkách, našich dědicích.

Ross. Těžkými platy loupil občany,
a jejich srdce zcela protratil;
pro staré spory pokutoval šlechtu,
a její srdce zcela protratil.

Willoughby. Vymýšlí denně nová vydření,
tož „půjčky, dary volné“; což vím víc!
Pro živý Bůh! co z toho povstane?!

Northumberland. Nestrávilat' to válka; nebo té
byl nevedl: leč mrzko smlouvou vzdal,
co mečem chrabří jeho předkové
hrdinstvím získali. Ont' v pokoji
víc promařil, než oni válčením.

Ross. Máť říši hrabě Wiltshire v najmutí.

Willoughby. Král na mizině, jako bankrotář.

Northumberland. Se zpoustou visí nad ním potupa.

Ross. Ont' peněz nemá k Irské válce té
při všech těch daních tízných, leda tím,
že vyhnánoho loupí vévodu...

Northumberland. Čackého strýce: převrhly ten král!
Však, páni, strašný chomol hlučeti
slyšíce, nehledáme přístřeší,
té zniknout bouře! Vidouc vichřici,
jak prudko v plachty vléhá, spustiti
jich nechceme, leč hynout v bezpečení!

Ross. Vidíme tudíž lodí rozbítí,
jež *trpět* nám: a nevyhnutně již
jest nebezpečí, že tak našeho
trpíme stroskotání příčiny.

Northumberland. Ne tak; i z dutých smrti očí zvidám
prokmitný život: netroufám však říci,
jak doba naší spásy blížká jest.

Willoughby. Zjev nám svou mysl, jak my tobě svou.

Ross. Northumberlande, ubezpečen mluv;
my tři jsme jen „*ty sám*“: když promluvíš,
jsou slova tvá jen naším²⁴⁾ myšlením.
A proto směly bud'.

Northumberland. Nuž, budiž! – Z Port-le-blanc, jež zátoka
jest v Bretaňsku, mám návštěví, že Jindřich
Her'fordský vévoda, též Reginald lord Cobham,²⁵⁾
jenž vévodě Exetru posléz prchnul,
pak jeho bratr, prvě arcibiskup
Canterburský, sir Thomas Erpingham,
a sir John Ramston, sir John Norbery,
sir Robert Waterton a Francis Quoint,
ti všichni – ozbrojeni zúplna
Bretaňským vévodou – s velkými osmi
koráby, třemi tisíci vojáky
sem táhnou se vším slušným pospěchem,
a v krátko přiraziti hodlají
ku severnému břehu našemu:
to snad by byli učinili již,
však čekají, až prve do Irska
král vypraví se. Nuže, chceme-li
otrocké svrhnout jařmo; opeřít
hynoucí vlastní perut' zhubenou;
zhoubného nájmu spasit korunu
zneuctěnou; prach seřít, kterým zlato
jest obhaleno žezla; způsobit,
by majestátnost opět vznešená
se jevila, jak sama v sobě jest:
aj, rychle se mnou pryč do Ravenspurgu!

Však váháte-li, že se báti vám,
zde zůstaňte – a mlčtež: půjdu sám.

Ross. Aj na kůň! strach a pochybnost nač míti?

Willoughby. Kůň vydrží-li, chci tam první býti.
Odejdou.

Výjev druhý.

Tam též. Komnata v paláci.

Vystoupí Královna, Bushy a Bagot.

Bushy. Jest Milost Vaše příliš truchlivá:

při loučení se s králem slíbila jste
dát stranou tesknost, kteráž hubí život,
a zachovati mysl veselou.

Královna. Já králi vděk to činila; vděk sobě

to nemohu; však neznám příčiny,
proč vítat hosta, jakýmž hoře jest,
leč, že jsem loučila s tak předrahým
se hostem, jakýmž drahý Richard můj.
Než nato zas mně bývá, jakoby
strast jakás nezrozená, v osudu
dozravší lůně, ke mně kráče-la;
tu rozechvívá nitro duše mé
se od ničeho, a přec nějakou
se věci rmoutí, kteráž více jest,
než odchod krále, mého manžela.

Bushy. Každého žalu bytnost dvacatero

má stínův, kteříž hledí jak žal sám,
a přec jím nejsou. Neboť oko strasti,
sklem slzí potaženo blejnových,
věc jednu dělí v mnohé předměty,
jak hledídka,²⁶⁾ jež při průhledu přímém
nic neukazují leč rozplynek,
při šikmém jeví značnou podobu.

Tak Milost Vaše drahá, na odchod
se pána svého šikmo dívajíc,
nalézá stíny žalu, žalnější
než on jest; které, když se na věc hledí
jak jest, nic nejsou, nežli *toho* stín,
čím ony nejsou. Protož, královno
troj-milostivá, *více* neželze
než odchod pána: nelze vidět víc;
a více-li, jen klamným strasti okem,
jež oplakává domnělé za pravé.

Královna. Tak možná; a však nitro duše mé

mne přemlouvá, že jinak. Buď jak buď,
nelze leč truchlit mi, tak tížně truchlit,
že – bychť i myslíc na nic nemyslila –
tím tížným „ničím“ hynu, nedožilá.

Bushy. Jen důmnění to, milost-vládkyň.

Královna. Nic méně nežli to: neb důmnění²⁷⁾

od některého předka „žalu“ svůj
má vždycky původ; mé však nikoli:
neb žal můj, něčím jsa, buď zplozenť ničím,
či něco přec v tom ničem, z čeho žal mám.
Mám vlastnictví, však teprv na dočkanou:
co to, kdož ví? *Ta* však mi znalost skrovná,
strast „k nevyslovení“ že *nevýslovná*.

Vystoupí Green.

Green. Bůh žehnej Vaši Milost! – pozdrav vám

těž pánové! – Mám naději, že král
nevstoupil ještě na loď do Irska.

Královna. Proč naději tu? Líp, mít naději,

že vstoupil; neboť jeho úmysl
kvap žádá, kvap zas dobrou naději:
nuž, proč máš naději, že nevstoupil
on na loď?

Green. Aby, naše naděje,
byl mohl povolati své vojsko zpět
a ve zoufalost vehnati naději

nepřítele, jenž velemocně v té
zde zemi pozarazil stopu svou.
Sám sebe vypuzený Bolingbroke
zpět volal: přibyl zdrav do Ravenspurgu
se zbrání vznášenou.

Královna. Ó nedejž Bůh!

Green. Žel! kněžno, příliš pravda: a co horší,
že lord Northumberland, syn jeho mladý Jindřich Percy,
pak lordové Ross, Beaumont, Willoughby
se s veškerými svými přátely
mocnými k němu dali útekem.

Bushy. Proč neprohlásil jste Northumberlanda
s ostatní tlupou buřickou za zrádce?

Green. To stalo se; však hrabě Worcester
svou na to zlomil berlici, vzdal svého
se úřadu co dvorní starosta,
a všichni ode dvora sluhové
s ním uskočili k Bolingbrokovi.

Královna. Tak tedy, Greene, žalu mého ty
jsi porodnice, obludný pak syn
mé strasti Bolingbroke: již duše má
plod ohyzný svůj na svět vydala,
a mně, co těžce-dyšné rodiči,
jež právě slehla, bolest na bolest
a žalost na žalost jdou za sebou.

Bushy. Ó nezoufejte, kněžno!

Královna. Kdo mi zbrání?

Chci zoufati, a s klamnou nadějí
být v záští: onať pochlebnice jest
a cizopaska, zdržitelka *smrti*,
kterážto jemně vazby života
by rozvázala ty, jež naděje
až v konec protahuje poslední.

Vystoupí Vévoda Yorský.

Green. Zde Yorský vévoda.

Královna. Na týle starém maje války znak.

Pln pracné starosti jest jeho hled! –
Ó pro Bůh, ujče, slova útěchy
již promluvejte!

York. Kdybych tak učinil,

sám přelhával bych svoje myšlení:
jest v nebi útěcha, my na zemi,
kde kříže jenom žijí, strast a žal.
Šelt' manžel váš, ve vzdálí aby hájil,
kdež doma oloupit ho jiní jdou.
Zde nechán jsem, podpírat jeho zem,
jenž, zeslaben jsa věkem, sebe sám
nést nemohu. Ted' doba choroby
mu vzhází z hýření; ted' skoumejž on
své přátele, jenž jemu lísalí.

Vystoupí Sluha.

Sluha. Mylorde, syn váš pryč byl, než jsem přišel.

York. Že pryč? Nuž – ať jde všechno cestou svou!

Uprchla šlechta; obecný lid chladen,
jenž, bojím se, ku straně Her'forda
se zbouří. – Hochu! pospěš do Plashy
k mé sestře Glostrové,²⁸⁾ a žádejž jí,
by tisíc liber hned mi poslala.
Stůj: vezmi prsten můj!

Sluha. Jáť, Milostpane,

vám říci pozapomněl: když jsem dnes
šel okolo, otázel jsem se tam;
však zarmoutím vás další zvěstí svou.

York. Co jest to, chlape?

Sluha. Hodinu, než jsem
tam přišel, vévodkyně skonala.

York. Pro živé rány! jaký bídy přítok
se rázem vrhá na tu bídnou zem!

Co činit, nevím: – kéž by Bůh byl dal,

by král (však nejsa k tomu popuzen
mou nevěrou) byl sřal mne s bratrem mým! –
Jakž? nejsou vypraveni rychlíci
do Irska? Odkud peněz k válce vzít?
Nuž pojd'te, sestro – tetičko, chci říci;
ó prosím, promiňtež! (*K sluhovi*) Ty hochu jdi,
spěš domů; opatř vozův několik,
a odvez všechnu zbraň, co jí tam jest. –

Odejde Sluha.

Zda prohlídnete vojsko, pánové?
Vím já-li, jak a cestou kterakou
spořádat věc tu, v nepořádku tom
v mé ruce svěřenou, víc do smrti
mi nevěřte! Jsou příbuzni mi oba:
z nich jeden král můj, jež mi přísaha
i povinnost má káže hájiti;
a druhý příbuzný zas, jemuž král
byl křivdil, jemuž práva vymoci
mi káže příbuznost a svědomí.
Nuž, jedno staň se! – Pojd'tež, tetičko;
chci opatřiti vás. – Vy, pánové,
přehlídnout jděte bojovníky své,
a dostavte se ke mně v Berkleyi
v tu chvíli. Do Plashy bych měl též jít;
však nepostačí čas. – Vše v různu dáno,
a „páté přes deváté“ zanecháno.

Odejdou York a Královna.

Bushy. Jest vítr přízniv zprávám do Irska,
však žádné nazpět. Vojsko sehnati,
jež nepříteli by se rovnalo,
nám prostě nemožno.

Green. Že v lásce pak
jsme blízcí králi, v záští blízcí těm
jsme též, jenž krále v lásce nemají.

Bagot. A to ten vrtký obecný jest lid;
neb tomu láska leží ve měsčích,
a kdo mu tyto prázdní, o tolik
mu záštím na smrt srdce naplní.

Bushy. A proto král jest vůbec proklínán.

Bagot. Po soudu lidu jsme to také my,
že blíže krále vždy jsme bývali.

Green. Nuž, hned se na hrad Bristol uteku,
kde již jest hrabě Wiltshire.

Bushy. Půjdu já
tam s vámi; neb lid hněvný málo nám
prokáže služeb, leda že jak psy
nás všechny roztrhá tu na kusy. –
Zda vy též s námi půjdete?

Bagot. Já ne;
jdu k Jeho Majestátu do Irska.

S Bohem! Pravé-li srdce předvídání,
tří rozcházíme se – víc k neshledání.

Bushy. Však na tom záleží, jak Yorkovi
se Bolingbroka zahnat podaří.

Green. Ach přeubohý vévoda! Ta práce,
jíž podniká, jest písek spočítat
a velmoře vypíjet do sucha.
Kdež jeden bojovati po boku
s ním bude, uprchne jich na tisíc.

Již tedy „s Bohem“ navždy, navždy vám!

Bushy. Že shledáme se, nadějí se kojím.

Bagot. Že nikdy, nikdy více již, se bojím.

Odejdou.

Výjev třetí

Pustina v Glostershiru.

Vystoupí Bolingbroke a Northumberland, s válečným lidem.

Bolingbroke. Jakž, pane, máme ještě daleko
do Berkleye?

Northumberland. Jsem – věřte šlechtný

mně pane – cizinec tu v Glostershiru.

Ty pusté výšiny, a nerovné
ty cesty drsné táhnou naše míle,
je činíc trdnými. Leč rozhovor
váš libý byl jak cukr, přetvrdou
tu cestu osladiv a zpřijemný.

Však myslím si, jak cestu obtížnou
od Ravenspurgu až do Cotswoldu
Ross a Willoughby shledají, kdež jim
se vaší nedostává společnosti,
jež, vyznám, převelice zkrátila
tu protáhlost a nudnost pouti mé.
Pout jejich slazena však nadějí,
že dobra nabudou, jež já již mám:
a naděje v budoucí požitek
jest málem menší v požívání svém,
než naděje, které již požitko;
a tímto lordové mdlí způsobí,
že cesta se jim bude krátkou zdat
tak, jako moje pohlížením na to,
co mám již – vaši čackou společnost.

Bolingbroke. Jeť společnost má mnohem menší ceny,
než milá vaše řeč. Však, kdo tu jde?

Vystoupí Jindřich Percy.

Northumberland. To syn můj, mladík Jindřich Percy,
kteréhož, odkudkoliv, odeslal
můj bratr Worcester. – Nuž, Jindřichu,
co dělá ujec tvůj?

Percy. Od vás, mylorde, zvědět myslil jsem,
jak ve svém zdraví jest.

Northumberland. Jakž? není on
při královně?

Percy. To není, Vašnosti;
dvůr opustiv a svého úřadu
přelomiv berlu, tudíž královu
rozptýlil čeled'.

Northumberland. Z jaké příčiny?
Tak nehodlal, když spolu naposled
jsme mluvili.

Percy. Že Milost Vaše jest
prohlášena za zrádce. Odešelť
do Ravenspurgu, pane, vévodě
z Her'fordu obětovat služby své.
Mne poslal k hradu Berkleyi,²⁹⁾ bych zvěděl,
jak velikou moc Yorský vévoda
zde sebral válečnou, – pak s rozkazem,
bych se do Ravenspurgu vrátil zas.

Northumberland. Což, hochu, Her'fordského vévodu
jsi pustil z paměti?

Percy. Ne, Vašnosti;
neb nelze pouštět z paměti, co v ní
jsem nikdy neměl: pokud známo mi,
jsem já ho jak živ ještě neviděl.

Northumberland. Poznejž ho nyní: tenť jest vévoda.

Percy. Můj milostivý pane, službu vám
svou v jem podávám,³⁰⁾ jak jest, jemnou jen
a mladou, nedospělou; až pak, dny
staršími dozrajíc, se utuží
na obstojnějších služeb zásluhu.

Bolingbroke. Mějž díky, švárný Percy, přesvědčen,
že v ničem nepokládám sebe tak
za šťastného jak v tom, že v paměti
má duše chová dobré přátele;
a jak mé štěstí vzraje láskou tvou,
vždy věrné lásce tvé se odmění:
mé srdce činí toto smluvení,
a ruka má je takto pečeti.

Northumberland. Jak daleko do Berkleye? a jak se tam rozhání dobrý starý York se svými zástupy?

Percy. Tam stojí hrad při onom houští stromův, třemi sty jsa muži obsazen, jak slyšel jsem; a páni York a Berkley na něm jsou i Seymour; nikdo jiný, jenž by svým byl jménem, důstojností vznešený.

Vystoupí Ross a Willoughby.

Northumberland. Aj, zde jdou páni Ross a Willoughby, krev na ostruhách, s tváří ohnivou od prospěchu.

Bolingbroke. Vítejtež, pánové! Vímt', že jde láska vaše vyhnaným za zrádcem: veškeren můj poklad jest jen prázdný dík, jenž, více zbohatna, vám lásku, práci vaši odplatí.

Ross. Přítomnost vaše, pane šlechtný, nás činí bohaté...

Willoughby. ...A daleko převládá práci na to váženou.

Bolingbroke. Jen stále *dík*, ta chudých pokladnice, jež, nežli nedospělé štěstí mé let dojde, za uznalost ručí mou. Leč kdo tu jde?

Vystoupí Berkley.

Northumberland. To mylord Berkley, jak se domnívám.

Berkley. Mylorde Her'forde, k vám poslán jsem.

Bolingbroke. Jen na „Lancaster“ odpovídám, pane, a *toho* jména hledat v Anglii jsem přišel; musímť shledat název *ten* na vašem jazyku, než odpovéd vám na to dám, co asi řeknete.

Berkley. Mylorde, řeč mou křivě nebertež; můj není smysl, shladit vaší cti ni název jediný. Ját' přicházím k vám, lorde (ať jste *kteříkoliv* lord), od milostného země vladaře, Yorkského vévody, se dovědět, co vás pobádá, bráti z toho zisk, že nepřítomen král, a děsiti náš domorodý pokoj zbraněmi, kteréžto nosíte sám od sebe.

Vystoupí York s komonstvem.

Bolingbroke. Svou posílat řeč po vás netřeba. Zde Jeho Milost sám. – Šlechtný ujče!
Klekne.

York. Jev srdcem pokoru, ne kolenem, jehožto úcta klamlivá i lichá.

Bolingbroke. Můj milostivý ujče! –

York. Mlč mi s tím!

Nech „milost“ milostí, a „ujče“ ujcem být: já zrádci ujec nejsem, v ústech pak milosti prostých slovo „milost“ jen jest rouháním. Jakž nohy vyhnané, majíce zákaz, sobě troufaly se tknout jen prášku půdy Anglie? Ba víc³¹⁾ – jak troufaly si tolik mil po klidných jejích prsou kráčet, děsíce válkou zbledlé vesnice, i marnou chloubou zbroje loupivé? Přicházíš, posvátný že vzdálen král? Aj, chlapče zpozdilý, král zůstal zde: v mé věrné hrudi ležíť jeho moc. Ó kdybych vřelým vládnul mládím teď, jak tenkrát – když tvůj otec, chrabrý Gaunt, a já „Černého prince“ spasil, ³²⁾ toho mladého v lidstvu Marsa, ze šikův

tisíců Franků: – jak by v dospěchu to rámě mé, jež nyní ochromy jest vězňem, tebe ztrestalo a v kázeň mi posloužilo na tvůj přestupek!

Bolingbroke. Můj milostivý ujče, poznati můj přestupek mi dejte! V jaké on se věci zakládá? v čem záleží?

York. Ve věci nejhoršího způsobu: ve hrubé zpouře, mrzkém zrazení. Jsi vyhnanec, i přišel's nyní sem než vypršela doba, ve zbroji, jež panovníku tvému vzdoruje.

Bolingbroke. Byv vyhnán, byl jsem Her'ford vyhnaný; leč jménem Lancastra se vracím teď!

I prosím Vašnost, ujče šlechtný, nestranným okem patřte v křivdy mé! Jste otcem mým; neb jest mi, jakobych starého Gaunta ve vás viděl žít. Nuž, otče, připustíte, abych zůstal co odsouzený chodec toulavý? by moje práva, léna z rukou mých se rvala mocí, aby zvýšencům se prostopášným v podar dávala? *Nač* jsem se zrodil? Jestli král můj strýc je králem Anglickým, též musí mně být připuštěno, že já z Lancastru jsem vévodou. Vám synem jest Aumerle, můj čacký příbuzný; nuž kdybyste byl umřel dřív, a on tak sšlapán byl, v svém ujci Gauntu byl by otce shledal, jenž, křivdy jeho vyštva, byl by je až k smrti uhnil. Bráněno mi, zde o dání léna ucházet se mého, ač k tomu výsadami právo mám; můj statek otcovský ves pobrán, prodán, a se vším druhým bídne promařen. Co chcete abych činil? Zákona se dovolávám jakož poddaný; však zástupci mně odepření jsou, a protož pohledávat dědictví jdu sám, jež volným nápadem jest *mé*.

Northumberland. Byl příliš trýzněn statný vévoda.

Ross. Na Vašíť Milosti to záleží mu zjednat právo.

Willoughby. Lidé ničemní se povýšili tím, co jeho jest.

York. Necht', páni angličtí, *tak* mluvím k vám: Sám křivdy strýce cítiv, hleděl jsem, co síly mé, mu k právu pomoci; leč v *ten* přicházet způsob, ve zbroji té smělé, sám si býti kraječem, a prosekávat cestu sobě sám, by bezprávím se práva hledalo, – to nemůž být: a vy v té věci jsouce mu posilou, hýčkáte zbouření, též sami jsouce všickni buřiči.

Northumberland. Šlechtný vévoda jest přísahal, Že pouze pro to jde, což jeho jest; a k tomu právu jemu pomoci jsme pevnou spojili se přísahou; i nebud' blažen, kdož ji poruší.

York. Však dobře, vidím konec zbroje té. Že spravit mi to nelze, musím vyznat; neb slabát' síla má, i různu vše. Leč kdybych mohl, – při tom, kterýž dal mně život! – všechny vás bych zabavil a nejvyšší milosti králově se pokořiti bych vás donutil. Však že mi nelze tak, buď' známo vám,

že k *žádné* z obou stran se nepřidám.
S tím zdraví buďte, leda že by snad
vám libo bylo, jíti do hradu
a tam si odpočinout v tuto noc.

Bolingbroke. Toť návrh, ujče, kterýž přijmeme;
leč jest nám Vaši Milost naklonit,
by na hrad Bristol s námi ráčila,
ježž v moci své prý mají Bushy, Bagot
i ti, jenž vinou s nimi spolčení,
ty obecného blaha housenky,
jež vyplet, vyhlavit jsem přísahal.

York. Nuž, půjdu s vámi: – ne, chci, ještě dlíti;
neb nemám vůle, zákon obejítí.
Ni přítel ni nepřítel, jste mi uvítání;
kde pomoc v koncích, konec mému pečování.
Odejdou.

Výjev čtvrtý.

Tábor ve Walesu.

Vystoupí Salisbury a Náčelník.

Náčelník. Mylorde Salisburý, my deset dní
jsme čekali, a těžko zdrželi
svůj pohromadě lid; však o králi
nám žádné zprávy není slyšeti:
protož se roztrousíme. Buďte zdrav.

Salisbury. Den ještě čekej, věrný Wal'shane;
král v tebe skládá všechnu důvěru.

Náčelník. Král mrtev, mní se; čekat nebudem.

Uvadly vavřínové stromy vše³³⁾

ve vlasti naší; divné úkazy
též děsí stálé hvězdy na nebi;
ubledlý měsíc hledí krvavě
ku zemi, proroci pak vyzáblí
o přestrašlivé změně šeptají.
Boháči smutně hledí, luza pak
si tančí, hopká: *oni* ze strachu,
že jmění svého pozбудou, a *tato*,
že vztěkem, válkou toho nabude.
Podobná znamení předcházejí
smrt králů nebo úpad. Buďte zdrav.
Lid náš se rozutíkal, v bezpečení,
že Richard, jeho král, živ více není.

Odejde.

Salisbury. Ach, okem těžké mysli, Richarde,
tvou vidím slávu, jako hvězdu pádnou,
ku nížné zemi klesat s oblohy.

Tvé slunce nízko zapadá slzící,
jen bouře, žal a rozbroj zvěstující.
K tvým sokům prehli přívrženci tvoji,
a k štěstí tvému záhuba se pojí.

Odejde.

Jednání třetí.

Výjev první.

Bolingbrokeův tábor u Bristolu.

*Vystoupí Bolingbroke, York, Northumberland, Percy,
Willoughby, Ross; Bushy a Green zajatí.*

Bolingbroke. Předved'te mi ty muže! –
Bushy a Greene, nechci duši vašich,
kdež právě mají z těla putovat,
zde trýznit přílišnými výčitky
zhoubného života: v tom nebylo
by lásky; leč, bych umyl s rukou svých
krev vaši, před těmi chci muži zde
vám částkou zjevit smrti příčinu.
Vy zle jste vedli královského pána,
jenž – krví, tváří blahý vznešenec –
jest *vámi* blaha zčista pozbaven
i znetvořen. Svou hříšnou kratochvílí

jste jaksi rozvedli s ním královnu,
a královského lože majetnost
zrušivše, škvrnili jste zpanilou
tvář královny překrásné slzami,
jež mrzké vaše křivdy loudily
jí z očí. Sám já, kníže štěstím rodu,
jsa králi blízký krví, blízký láskou,
(než vy jste u něho mne zlehčili),
jsem sklonil šíji vašim přikořím,
a vyvzdýchaje anglický svůj dech
v cizinská oblaka,³⁴⁾ jsem trpkého
zakoušel chleba svého vyhnanství,
kdež vy jste z panství mých se krmili,
mé drali obory a káceli
mé lesy, s mých též oken strhali
znak rodný můj, mé heslo setřeli,
mně jiných nenechavše znamení,
než lidský soud a živoucí mou krev,
bych světu objevil se šlechticem.

To vše, ba víc, než dvakrát toho jest,
vás *na tu* soudí smrt. – Ať v odpravu
již k rukou smrti odevzdání jsou!

Bushy. Mně rána smrti více vítaná,
než Bolingbroke té zemi. – S Bohem, páni!

Green. Jest pro mne utěšením, nebesa
že k sobě duše naše vezmouce,
též křivdu rukou pekelných ztrestají.

Bolingbroke. Northumberlande, nechť se odpraví!

Odejdou Northumberland a jiní, s nimi Bushy a

Green.

Pravíte, ujče, že jest královna
ve vašem domě? Pro Bůh, nechat' jest
chována slušně! Zjevte jí, že své
jí vlídně poroučení vzkazují;
obzvláštní mějte péči, aby mé
jí vyřízeny byly pozdravy.

York. Já poslal jednoho ze šlechticů
svých se psáním, kde zevrub hlášena
k ní vaše láska.

Bolingbroke. Díky, milý ujče! –
Již pojďtež, pánové; aj k zápasení
s Glendow'rem, s vinnou jeho družinou:
po krátké práci – svátku nastoupení.

Odejdou.

Výjev druhý.

Pobřeží Waleské. Ve vzdáli viděti hrad.

Slavné zatroubení. Hudba bubnů a trub. Vystoupí Král

Richard, Biskup Carlilský, Aumerle a vojáci.

Král Richard. Barkloughly že jest nazván onen hrad?

Aumerle. Tak jest, můj kníže. Kterak Milosti
zde svědčí vzduch po tomto házení
na moři zmítavém?

Král Richard. Ba svědčiti
mně musí: slzím radostí,
že opět stojím na svém království. –
Ó země drahá, pozdravení svou
ti vzdávám rukou, jakž i buřiči
tě jizví komoňů svých kopytem.
Jak máteř, dlouho byvši vzdálena
od dítky, se slzami, s úsměchem
si při shledání hraje laskajíc:³⁵⁾
tak, při svých slzách usmívaje se,
tě pozdravuji, země má, a svýma
tě královskými hladím rukama.
Ó neživ nepřitele krále svého,
má země zlatá, ani slastí svou
jícnému jeho smyslu nelahod':
leč pavouky své, jenž tvůj ssají jed,

a šantné ropuchy jim v cestu klad',
by ony zrádné nohy strýznili,
jež vtíravou tě stopou dusají!
Dejž palných kopřiv nepřítelům mým,
a s prsou tvých když trhají ti květ,
jej střeziž, prosím, zmijí čihavou,
jejížto dvojný jazyk uštknutím
vraždicím nechať na ty metá smrt,
jenž krále tvého odpůrcové jsou! –
Ó neposmívejtež se, pánové,
že zaklínám se věci beze smyslu;
ta země procitne, to kamení
pak zbrojným bude vojskem, než by její
král rodem oprávněný klesnout měl
pod zbrani ohavného zbouření.

Biskup. Nemějtež bázň, pane vznešený!

Ta moc, jež králem učinila vás,
jest mocná též, vás králem udržet
všem na vzdory. Však sluší prostředkův,
jež dává nebe, uchopiti se,
ne pouštět mimo; sice – když chce nebe,
my ale nechcem – zamítáme dar,
ježž nebe dává jakož prostředek
nám ku pomoci, v naši útěchu.

Aumerle. Máť za to, kníže, že liknáme příliš,
kdež Bolingbroke tím našim bezpečím
se rozmáhá v pomůckách i přátelích.

Král Richard. Ó beznadějný strýče! Nevíš-li,
že – když to nebes oko pátravé,
za zemskou skryto koulí, dolejší
svět osvěcuje – tudíž zloději
a dráči nevidění krvavě
zde s násilím a vraždou těkají:
když ono však z pod zemské koule žihá
vrcholky hrdé smrků východních
a vrhá světlo v každou vinnou skrýš,
hned vraždy, zrady, hříchy šeredné,
plášť noci se zad majíc urvaný,
zde holé, nahé stojí, před sebou
se třesouc? Tak též, když ten lupitel,
ten zrádce Bolingbroke (jenž po ten čas
byl v noci řádil, kdež jsme chodili
u protichůdcův) uzří stoupat nás
na trůn náš, východ, – jeho prorada
se zardíc jemu vsedne v obličej,
a nemohouc dne tváře vyčkat
se sama zděsí, hříchem ztrnulá.
Vše vodstvo v moři divo-bouřilivém
nemůže králi, kterýž pomazán,
balšámu smýti; i všech na světě
dech lidí sesaditi náměstka
nemůže, ježžto zvolil Hospodin.
Za muže každého, ježž Bolingbroke
jest nutil tasit ocel úkladný
na zlatou naši korunu, má Bůh
pro svého Richarda v nebeském žoldu
slavného anděla: když andělé
jsou v boji, člověk slab se neubrání;
neb co jest právem, nebe stále chrání.

Vystoupí Salisbury.

Vítejtež, lorde! Daleko-li leží
moc vaše odtud?

Salisbury. Ani blíž ni dál,
můj milostivý pane, nežli zde
to křehké rámě. Prázdnot útěchy
můj vede jazyk, a již mluvit
mně káže o zoufalství jedině.
Den jeden opozdiv se – jak se bojím,
šlechtný kníže – mrakem zahalil

tvé všechny blažené dny na zemi.
Ó volej nazpět včerejšek, a poruč,
by navrátil se čas, a budeš mít
dvanácte tisíc mužů válečných:
tenť den, nešťastný dnešek – opozdiv se –
tvé káci radosti, tvé přátele,
tvé vlády nádheru i vše tvé štěstí;
neb všichni Wal'shané, slyšice zvěsti
o smrti tvé, se k Bolingbroku dali,
a v různém úběhu se k němu hnali.

Aumerle. Ó utěšte se, panovníku můj!
Co vaše Milost bledne?

Král Richard. Sotva nyní
krev dvaceti tisíců vítězně
se stkvěla v tváři mé, již prchli zpět; –
než tolik krve se tam vrátí zas,
zda na smrt zblednout nemám příčiny?
Kdo spásy žádá, opouští mou stranu; –
neb na mou nádheru čas vložil hanu.

Aumerle. Ó vzmužte se, můj vládce! pomnětež,
kdo jste!

Král Richard. Ba popustil jsem z paměti
sám sebe. Nejsem králem? Probudíž
se majestáte lenivý; ty spíš!
Zda jméno královo *tož* neplatí,
co dvacet tisíc jmen?³⁶⁾ Aj do zbraně,
mé jméno!! Zakrnělý poddanec
v tvou míří velebnost. – Nehleďtež k půdě,
vy milci krále! Nejsme vznešení?
I smysl buď nám vznešen! Víím, že York
můj ujec dosti mocen, přispět nám.
Leč kdo tu jde?

Vystoupí Scroop.

Scroop. Víc blaha, štěstí měž
můj kníže v podíl, než mu jazyk můj
jen trudem zvučný může zvěstovat!

Král Richard. Můj sluch jest otevřen, i hotovo
mé srdce: nejhorší, co zjeviti
mně můžeš, světská pouze ztráta jest.
Rci, zda jest království mé ztraceno?
Nuž, činilo mi starost: jaká ztráta,
se sprostít starosti? Zda Bolingbroke
tak velkým baží býti, jako my?
Být větším nemá: Bohu-li on slouží,
chcem sloužit jemu též, i budeme
tak jemu roveň. Zda se poddání
nám bouří? Nelze nám to spraviti:
svou ruší víru Bohu, jako nám.
Žal hlásej, zpoustu, pád i ztrátu všeho:
nejhorší smrt; i *ta* dne žádá svého.

Scroop. Rád jsem, že Vaše Výsost ozbrojena
tak jest, by snesla zprávu pohromy.
Jak nevhodný a bouře plný den
činívá, stříbrné že potoky
zatápějí své břehy, jakoby
svět všečen slzami se rozplynul:
tak vysoko se nadmuv nad meze
vzteč Bolingbrokův, vaši bázlivou
zem kryje lesklým tvrdým ocele
i srdci tvrdšími, než ocel sám.
Bělo-vousáči na tvůj majestát
své ozbrojili lebky vyřídle
a plechaté; i pacholici s hlasy
ženskými mluvit hledí zhruběle,
a vstrkají svá ohbí žensky outlá
do tuhé nemotorné ozbroje,
tvé proti koruně; i modliči
se cvičí tvoji napínati luk
z dvoj-záhubného tisu na tvou vládu,³⁷⁾

ba ženy od přeslice vznášejí
burdýře reznaté na sídlo tvé:
vše, mladí staří ku zpouře se řítí,
a vše jde hůře, než mi možná díti.

Král Richard. Ó příliš dobře říkáš zprávu zlou!

Kde hrabě Wiltshire, a kde Bagot jest?
co s Bushym stalo se? a kde jest Green?
že nepříteli nebezpečnému
tak klidnou stopou dali měřiti
naš pokraj? A však, zvítězíme-li,
to svými zplatí hlavami. Jsem jist,
že s Bolingbrokem učinili mír.

Scroop. Mír, pane, v skutku učinili s ním!

Král Richard. Ó lotři, zmijte, zatracenci ti

bez spasení! Psi, lehko získaní,
by ke komu se koliv lísali!
Ti hadi, jež jsem krví srdce hrál
a kteří srdce moje štikají!
Tři Jidáš, z nich každý třikrát horší
než Jidáš! Oni učinili mír?
Ať strašné peklo válku učiní
jich duším za ten zločin skvrněným!

Scroop. Vidím, jak něžná láska, povahu

svou zaměňivši, v nejvyš kyselé
se záští až i na smrt převrhá.
Odklejtež jejich duše; hlavami,
ne rukama mír jejich učiněn:
ti, ježto proklínáte, zkusili
zlou smrti zhoubné ránu, a v tu dobu –
do hloubky klesše – v dutém leží hrobu.

Aumerle. Což *mrtvi* Bushy, Green a hrabě Wiltshire?

Scroop. Tak jest: v Bristolu všichni ztratili
své hlavy.

Aumerle. Kde můj otec vévoda
jest se svou mocí?

Král Richard. Ať jest kdekoliv,
o útěše již nikdo nemluvíž,
leč o hrobech a červech budíž řeč
i náhrobčích! Papír nám strojte z prachu,
a deštivýma pište očima
na země utrobu již zármutek.

O posledních buď vůlí mluveno
a vykonavatelé zvoleni!
Však nikoliv; – což můžem odkázat
než půdě těla naše svlečená?
Zem naši, život, vše má Bolingbroke;
i nelze nám, zvát „naším“, leda smrt
a tento skrovný kadlub země zprahlé,
jenž těstem, krovem našich kostí jest.
Pro spásu boží! na zem sedněmež
a vypravujme děje truchlivé
o králův smrti: kterak svrženi
jsou jedni, druzí zabiti ve válce;
jak jiní strašeni jsou od duchův,
jež byli svrhli; jedni od svých žen
otráveni, a druzí usmrceni
ve spánku: všichni vraždou zhlazeni!
Neb v duté koruně, jež smrtelné
obtáčí skráně králi, *umor* má
svůj dvůr: a tamž *ten šašek* sídlí
i posmívá se jeho nádheře,
na jeho slávu šklebiv; připouští
mu jedno dechnutí, kratičký výjev,
by, samovládce obávaným jsa,
zabíjel pohledem; i vštěpuje
mu marno-svojný smysl, jakoby
to tělo, hradíc kolem život náš,
as kovem bylo nepřemožitelným;
a při tom rozmaru pak přichází,

i provrtává jehlou drobounkou
zeď jeho hradu, a již – s Bohem, králi!! – –
Své hlavy kryjte! neposmívejtež
se tělu, krvi – slavným počtěním!
Odhod'tež úctu, zvyklé spůsoby,
i slušný obřad! neb jste po ten čas
mne všecken znali mylně; jako vy
jsem chlebem živ, i cítím nutnotu;
žal zkouším, a mám přátel potřebi:
když podroben jsem takto, kterakž vy
mně říkat můžete, že králem já?!

Biskup. Můj kníže, moudří lidé nesedí,³⁸⁾

by *stesky* vedli nad svou bolestí,
leč rychlou *stezkou* předcházejí *stesk*.
Před sokem bázeň – kdežto bázlivost
dusívá sílu – vaší slabotou
dodává síly soku vašemu,
a takto vlastní vede zpozdilost
boj proti vám. Od bázně nechte své
se zabít: hůř vám v boji nebude.

Kdo v boji mře, smrt samu usmrčuje;

leč kdo mře strachem, smrti otrokuje.

Aumerle. Máť vojsko otec můj: po něm se tažte,
i učte, z oudů tělo učinit.

Král Richard. Spíláš mi právem. – Hrdý Bolingbroku,
jdu již, by zápasem byl stanoven
mně – tobě posledního soudu den.³⁹⁾

Ta strachu zimnice již dovichřila:
co naše, dobyt, vždy věc lehká byla.
Mluv, Scroope! kde náš ujec s vojskem jest?
Ač hled tvůj trpký, sladká buď tvá zvěst.

Scroop. Soud činívají lidé z nebes hledu,

kým záměrem se povaha dne skloní:
tak budiž truchlé oko mé vám k zvědu,
řeč má že truchlejší zvěst odecloní.

Na mučitele hrám, kus po kusu,
to protahujíc, co zvěst nejhorší.
Váš ujec York se s Bolingbrokem spojil;
i všechny vaše hrady v severu
se poddaly, a v jihu všechna vaše
se šlechta připojila ve zbrani
ku straně jeho.

Král Richard. Dost jsi pověděl.

(*K Aumerlovi*) Buď, strýče, proklet, že's mne odklonil
od sladké cesty zoufalosti mé!

Co díte nyní? jakou útěchu?

Při nebesích, mějž věčné záští mé,
kdo dál mne zove, bych se utěšil.

Již na Flint-Castle, vzdát se strastí valu!

Král, žalu otrok, služ co král i žalu!

Mé pusťte vojsko: může orat jíti

tu půdu, *naděje* kde zrůstu svítí;

jáť nemám žádné. – Nikdo odpor klada
mne nemať znovu; marná všechna rada.

Aumerle. Jen slovo, kníže!

Král Richard. Činit' křivdu dvojí,

kdo řečí pochlebnu mi rány strojí.

Můj pusťte lid: ať od Richarda *nocí*

jde k Bolingbroku – k *jasného dne* moci!

Odejdu.

Výjev třetí.

Wales. Planina před Flint-Castlem.

Vystoupí s bubny a praporci Bolingbroke a vojsko; York,

Northumberland a jiní.

Bolingbroke. Ze zprávy té nám tedy poznati,
že Wal'sští roztroušeni; Salisbury
že pak šel ku králi, jenž přirazil

nedávno k tomu břehu s hrsticí
svých přátel důvěrných.

Northumberland. Toť, pane můj,
jest velmi pěkná, dobrá novina:
svou hlavu blízko odtud Richard skryl!!

York. Z Northumberlandu pánu sluší snad,
by řekl „Richard *král*“: – ó smutný den,
kdež král tak posvátný skrýtí musí hlavu!

Northumberland. Toť Vaše Milost běře v nepravo;
bych krátkým byl, jsem přízvu vynechal.

York. Byl čas, kdež – kdybyste byl býval
tak krátkým k němu – on by též byl k vám
tak krátkým býval, že by vás byl zkrátil
o vaši hlavy délku úplnou,
za takovéto hlavy vypnutí.

Bolingbroke. Neberte ujče hůř, než slušno vám.

York. A vy nebertež, milý strýče, víc,
než vám je slušno, byste nepřebíral:
jest nebe nad našimi hlavami.⁴⁰⁾

Bolingbroke. To ujče vím; a v odpor nestavím
se jeho vůli. – Leč, kdo tady jde?

Vystoupí Percy.

Buď vítán, Harry! Nechce hrad se vzdát?

Percy. Hrad, pane, proti tvému vstoupení
královsky obsazen.

Bolingbroke. Že „královsky“?
Tož krále nechová?

Percy. Však, pane můj;
onť chová v sobě krále: Richard král
dlí v oněch mezích z vápna, kamene;
a s ním jsou lord Aumerle, lord Salisbury,
sir Stephen Scroop; posvátně velebný
též kněz: kdo on, jsem zvědět nemohl.

Northumberland. Ó nepochybně biskup Carlilský.

Bolingbroke (*k Northumberlandovi*). Vy pane šlechtný!

ku hmotným jděte žebrům tvrže té
sestárlé, trouby kovem v sesuté
jí uši pošletež dech smluvení,
a zjevte tak: „Že Jindřich Bolingbroke
Richardu králi ruku líbaje
na kolenou svých obou, poddanost
svou vzkazuje i pravou srdce věrnost
královské jeho slavné osobě;
že přišel jsem, bych k nohous složil svou
mu zbraň a moc, však *tou* pod výminkou,
zruší-li klatbu mou, a vrátí-li
mně přímým pojištěním statky mé.
Však nechce-li, své moci prospěchu
já požiji, a smočím letní prach
krevnými lijavci, jež přseti
z ran budou Angličanův pobitých.
Jak daleko to Bolingbrokovy
jest myslí, by tak bouře nachová
napájela klín čerstvě zelený
té Richardovy země zpanilé,
má sklonná úcta něžně osvědčí!“
To hlásit jděte; zatím postoupíme
na travnatý té pláně koberec.

Northumberland (*dává se ku hradu, s trubačem*). Bez hluku

děsných bubnů táhněmež,
by na zpustlého hradu cimbuří
byl dobře slyšen slušný návrh náš.
Mámť za to, že bychom se, Richard král
i já, s nemějš hřůzou setkat měli,
než ohně, vody živly, kdykoliv
sráz jejich hřimavý při setkání
trhává oblakovou nebes tvář.
Buď ohněm on, povolnou vodou já:
vzteky *jeho* buď; *já* dštíti vody své

chci na zem – na zem, na něj nikoliv. – –

Již stupte ku předu, a pozor mějtež
na krále Richarda i jeho hled.

*Zatroubení na vyjednávanou, na které se odpovídá trubou za
jevištěm. Slavný hlahol trub. Vystoupí na zdech Král*

**Richard, Biskup Carlilský, Aumerle, Scroop a
Salisbury.**

Bolingbroke.⁴¹⁾ Pohled'te, Richard král se jeví sám,
jak uzardělé slunce nevrle
z ohenné kráčí brány východu,
když vidí, závistná že oblaka
by ráda slávu jeho temnila,
chtíc poškvrněním značit koleje
přejasně jeho dráhy k západu.

York. Leč hledí jako král: hle, oko jeho,
co orlí lesklé, rozesílá blesk
nadvládné veleby! Ach toho žalu,
že pohled krásný škvrněn v strastí kalu!

Král Richard (*k Northumberlandu*). My s žasem dlouho stáli,
čekajíc

na nesmělý sklon tvého kolene;
neb myslili jsme, že my řádný tvůj
jsme král. A když to jsme, jak ohbí tvé
nám zapomíná úctu skládati
zde slušnou? Nejsme-li to, ukaž nám
tu ruku Boží, jež nám výpověď
ze správy dala! Dobře známo nám,
že žádná nemůž ruka z krve, kosti
nám bráti svatou žezla rukovět,
leč urváním a svatokrádeží.
A třebať myslíte, že, jako vy,
tak všickni duše své jsou ztratili,⁴²⁾
ztrativše nás, a že jsme zbaveni
i prosti přátel: vězte, že pán můj,
Bůh všemohoucí, ve svých oblacích
na naši pomoc vojska morová
přehlíží; a ta rázem udeří
na dítky vaše ještě nezrozené
ba nezplozené – ješto poddané
zvedáte ruce své mi na hlavu,
hrozíce slávě koruny mé drahé.
Nu, rcete Bolingbrokovi – neb tam
on tuším stojí – že krok všeliký,
jež po mé činí zemi, úhlavní
jest zrada. Přišelť on, by otevřel
brunátný odkaz války krvavé; –
než koruny však *skránece*, o kterýž
on hledí, trvat má s ním v pokoji:
tož deset tisíc *skrání* krvavých
po matičiných synech zohaví
květ obličejů zemi Anglické,
a proměnic pleť děvo-bledého
jejího míru ve hněv nachový,
jí trávu pastvin krví porosí
rodáků věrných.

Northumberland. Chraniz nebes Král,
by král náš pán tou zbrojí občanů
však neobčanskou měl tím způsobem
být napaden! Tvůj třikrát šlechtný
strýc Jindřich Bolingbroke tvou celuje
pokorně ruku, a při ctihodné
té hrobce přísahá, jež nad kostmi
ční královského děda vašeho;
též při krvi vás obou královské,
jejížto proudy prýští z jednoho
se přemilostivého pramene;
při bojovného Gaunta pohřbené
i ruce; při cti též a vážnosti
své vlastní, ano pojímaje vše,

v čemž může státi řeč i přísaha:
že v jiném nepřišel sem záměru,
leč dědičných by hodností svých nabyt,
a na kolenou za svou výbavu
sám poprosil. To když mu s královské
se zjistí strany tvé, hned lesklou zbraň
svou hodlá rezovíně odevzdat
i stájím komoně své strojené,
a službám majestátu vašeho
vždy věrným srdce své. I přísahá,
že, jakož princem on, tak tomu jest;
i věřímť jemu, jak jsem šlechticem.

Král Richard. Northumberlande, zjev mu od krále
tu odpověď: Strýc jeho šlechtetný
zde vele-vitán; bez odmluvy má
těch slušných přání počet všeliký
být zplněn. Se vši řeči lahodou,
kteroužto máš, vlídnému jeho sluchu
mé vyříd' pozdravení laskavé. –

Northumberland vrátí se ku Bolingbrokovi.

Král Richard (*k Aumerlovi*) My, strýče, sebe snižujem – či
ne? –

že hledíce tak nuzně, mluvíme
tak pěkná slova? Máme zavolat
Northumberlanda nazpět, zrádcovi
vyzvání poslat, a tak skonati?

Aumerle. Ne, Milost-kníže; mírná bojuj řeč,
až čas dá přátel, ti pak spasný meč.

Král Richard. Ó Bože, Bože, že kdy ten můj jazyk,
jenž klatby děsné nález vynesl
nad hrdým mužem tím, má odvolat
jej slovy lahody! Ó kéž bych byl
tak velký jak mé hoře, nebo menší
než jméno mé, či zapomenout mohl,
čímž byl jsem, aneb nevzpomínati,
čímž nyní musím býti! Dmeš se, srdce
ty hrdé? Dám ti vůli k tlučení,
když nepřátelům volno tlouci tebe
i mne.

Aumerle. Northumberland se vrací opět
od Bolingbroka.

Král Richard. Co král musí *nyní*?
Se podrobiti? král tak učiní.
Zda býti svržen? král s tím spokojen.
Zda ztratit jméno „král“? buď! s Pánem Bohem!
Dám svoje klénoty za růženeč;
svůj palác nádherný za poustevnu;
své skvostné roucho za žebrácký plášť;
své strojené koflíky za misku,
jež ze dřeva; za cestovnickou hůl
poutníkovu své žezlo; poddané
za několik Svatých dlabaných,
a velkou říši svou za malý hrob,
za malý, malý hrob, za temný hrob: –
či pochován chci býti královské
na silnici, na cestě některé
hustého obchodu, kdež poddaných
by nohy mohly v každou hodinu
po krále svého hlavě dupati;
v mé srdce šlapou za živa, proč ne
těž na hlavu, až budu pochován? –
Ó ty, Aumerle, pláčeš; strýčku můj
měkkého srdce! – Nečas plískavý
podlými způsobíme slzami:
a vzdechy naše nechať s těmi všechnu
rež letní položí, a drahotu
v té odbojnické zemi učiní!
Či s žalem vesele si zahrajem,
a slzí cezením nějaký šprýmek

si uděláme pěkný? asi tak:
je pořád v jedno místo kapající,
až v zem by vhlodaly nám *hroby* dva;
v *ty* vloženým pak nápis: „Příbuzní
zde leží dva, jenž hroby vykopali
si slzami, jichž oči naplakaly.“
Zdaž toto zlé by nečinilo dobře? –
Ba dobře, dobře, vidímť, marně jen
že mluvím, v posměch od vás uveden. –
Převelkomožný princi, mylorde
Northumberlande! nuž co povídá
král Bolingbroke? zda jeho majestát
Richardu *dovoluje*, aby *volně*
živ zůstal, než mu sama přijde smrt?
Již noha vaše k podškrabku se staví,
a Bolingbroke vám na to „ano“ praví.

Northumberland. Ont', pane, čeká níže ve dvoře,
by mluvil s vámi; zdalíž libo vám,
sít dolů?

Král Richard. Dolů, dolů sejduť já,
jak lesklý Phaëton, jenž neuměl
své nevázané herky spravovat.

Northumberland vrátí se opět ku Bolingbrokovi.

Nuž, níže ve dvoře? Aj nízký dvůr,
kde *král* se snižuje, že na vyzvání
jde zrádcův, a jim příznivě se sklání!
Níž ve dvoře? jít dolů? Dolů, dvore!
i dolů, králi!⁴³⁾ Nebo skřečí sovy,
kde vznést se mají zpěvy skřívánkovy.

Odejdou se shora.

Bolingbroke. Co praví majestát?

Northumberland. Strast, srdce žal
v něj působí, že matnou vede řeč,
jak člověk šilený. Však hle, již příšel.

Vystoupí Král Richard a jeho družina, dole.

Bolingbroke. Postůjте všichni dál i uctětež
dle příslušnosti jeho majestát. –
(*Kleče*) Můj pane milostivý...

Král Richard. Můj strýčku zpanilý, vy knížecí
své snižujete koleno, že zem
hrdíte nízkou, ji tak líbaje.
Radš měl bych, aby srdce cítilo
mé lásku vaši, nežli aby hled
můj truchlý zřel tu vaši zdvořilost.
Aj vzhůru, strýče, vzhůru! vím, že srdce
vám při nejmenším k *této* výši kyne, (*své hlavy se dotýkaje*)
ač vaše koleno se nízko vine.

Bolingbroke. Můj pane milostivý, přicházím
si pouze pro to, což mé vlastní jest.

Král Richard. Co *vaše*, máte; váš jsem já, i všechno.

Bolingbroke. Mým buďtež, pane nejvyšš uctěný,
v té míře, pokud svými službami
věrnými hoden budu vaší lásky.

Král Richard. Ba hoden jste: tent' hoden, aby měl,
kdo nejhodnější, nejjistější cestu
zná k zisku. – Ujče, podejtež mi ruku;
nic tak, usuštež oči: slza jeví
jen lásku, ku pomoci přispět neví. –
Vám, strýčku, otcem býti mladý jsem;
vy starý dost, býti mým dědicem.
Co míti chcete, dobrovolně dám:
kde vládne moc, jakž jinak činit mám?!
Již do Londýna! – Strýčku, má se státi?

Bolingbroke. *Takž*, milý pane!

Král Richard. Pak ovšem nelze na odpor se dáti.
Slavné zatroubení. Odejdou.

Výjev čtvrtý.

Langley. Zahrada vévody Yorského.

Vystoupí Královna a dvě šlechtičny.

Královna. Jakou mám vymyslet kratochvíl
v té zahradě zde, bychom tíživá
starosti zapudily myšlení?

První šlechtična. Hrát budem na kuželky, Milost-kněžno.

Královna. Tím myslila bych, svět že plný závad,
a že mé štěstí šikmo ubíhá.

První šlechtična. Nuž kněžno, zatančíme si.

Královna. Mé nohy nedodrží míry v plesu,
když chudé srdce míry nedrží
v svém hoři. Protož, děvo, žádný tanec;
hru jinou.

První šlechtična. Budem, kněžno, vypravovat.

Královna. O žalu? slasti?

První šlechtična. O obojím, kněžno.

Královna. O žádném, děvo: neb řeč o slasti,
jíž nemám žádné, připomíná mi
tím více žalost; řeč pak o žalu,
jehož mi dostalo se zúplna,
více žalu dává k nedostatku slasti.
Co mám, mně opakovat netřeba;
a co mi *schází*, v tom stesk nepomůže.

První šlechtična. Chci zpívat, kněžno.

Královna. Dobře, že máš proč;
však plačíc líp bys mi se líbila.

První šlechtična. Mohlať bych zaplakati, kdyby vám
to prospělo.

Královna. Já zazpívat bych mohla,
pláč kdyby prospíval mi, aniž bych
si slzu dlužila kdy od tebe.
Však stůj, zde zahradníci jdou:
postupme ve stín toho stromoví.
Mou bídnot proti řádku špendlíků,
že o státu hned hovor povedou.
Neb při změnách si každý řeč tu páčí,
a před žalostí žalost jiná kráčí.

Královna a šlechtičny poodstoupí.*Vystoupí Zahradník a dva tovaryši.*

Zahradník. Jdi, podvaž ony broskve klátivé,
jež otce svého, nezdárné jak děti,
marnosti tlakem tízně shýbají;
a větším schýleným dej podporu. –
Ty jdi a stínej hlavy, jako kat,
těm příliš bujně rostlým haluzím,
jež v obci naší příliš vypnuty:
vše v naší vládě musí rovnou být. –
Kdež vy tak učiníte, půjdu já
plét škodnou buřeň, která bez prospěchu
úrodnost půdy zdravým květinám
ustříbá.

První tovaryš. Čemuž v kruhu ohrady
my držet máme zákon, způsobu
a slušnou rovnomíru, dávající
svůj pevný stát co vzorek na odív:
když celá země naše, zahrada
ta mořem obezděná, plevele
jest plna, nejkrásnější květiny
v ní udušeny, stromy ovocné
nic neklestěny, ploty zrouřeny,
zcuchány hřádky,⁴⁴⁾ byliny pak zdravé
až na hemžení plny housenek?

Zahradník. Ty tichý bud! Ten, kterýž připustil
to jaro nezřízené, nyní sám
se toho dočkal, kterak listí spadá.
Ten plevel – jemuž širo-prostřená
chvoj jeho poskytala přístřeší,
a který zdál se že ho vzdružuje,
kdež na něm pásl se – jest vyškubán

a všecken vyhlaven od Bolingbroka,
tož myslím, hrabě Wiltshire, Bushy, Green.

První tovaryš. Jakž? mrtví jsou?

Zahradník. Ba jsou; a Bolingbroke

vzal krále mařivého v zajetí.
Ó žel, že necídl a nespravoval
svou zemi, jako my tu zahradu!
My v pravou roční dobu kůru, lýko
raníme našich stromův ovocných,
by mízou, krví příliš zbujnělé,
se samy neschvátily nadbytem.
To kdyby byl na velkých, zrůstajících
on činil, byli by se dožili
té chvíle, kdež by oni byli nesli,
on okusil, slušného ovoce.
Uřezáváme větve zvlčelé,
by ratolesti žily plodivé:
to kdyby on byl činil, korunu
by sám byl nosil, kterouž lenivostí
a zpousty čas mu srazil v úplnosti.

První tovaryš. Což myslíte, že *svržen* bude král?

Zahradník. Již *svržen* jest, a strach, že *svržení*
též nastane. V noc přišly minulou
sem zprávy důvěrnému příteli
milostivého z Yorka vévody,
jež vypravují chmurné noviny.

Královna. Ó zadusím se, nepromluvím-li.

Předstoupíc.

Ty, Adama starého podobo,
sem dán, bys zahradu tu pěstoval,
jak troufá sobě hrubě-drnsnatý
tvůj jazyk hlásat truchlou tuto zvěst?
Která ti vnukla Eva, který had,
bys člověka kletého způsobil
pád druhý? Čemu pravíš, Richard král
že svržen? Ty se opovažuješ,
jenž málem lepší věc než hruda jsi,
pád jeho věstit? Mluv, kde, kdy a jak
těch zlých jsi nabyt novin? Lotře, mluv!

Zahradník. Odpusťte, kněžno! maláť rozkoš mi
tu jevit zprávu; pravda však, co dím.
Král Richard v silné Bolingbrokově
jest moci; osud obou na vahách:
na misce pána vašeho nic není
než pouze on a něco marnilů,
kteříž ho lehkým činí; naproti
na druhé Bolingbroka velkého,
krom něho, všichni páni Anglie,
a tímto nádavkem on převáží
Richarda krále. Do Londýna spěšte,
a pravdivost shledáte té mé věsti;
více nedím, než co vůbec známo jesti.

Královna. Ó strasti rychlá, jež tak's lehkonohá,
zda *mne* tvé poselství se netýká,
a já jsem poslední, kteráž je zví?
Ó myslíš posloužit mi k posledu,
bych žal tvůj nejděl v prsou chovala. –
Již do Londýna, slečny, sklíčného
tam hořem shledat krále Londýnského. –
Jak? zrozena jsem, truchlým krašlit hledem
velkého Bolingbroka slávu sledem? –
Kéž, zahradníku, za ty žalné věsti
štěp nezdaří se, jež tvá ruka pěstí!

Odejdou Královna a šlechtičny.

Zahradník. Kéž, chudá královno, jen lépe tobě
pak zdar můj ať tvé poddán kletby zlobě! –
Zde kápala slzu: nasázet chci hřadu
zde slziček,⁴⁵⁾ těch truchlých kvítkův ladu:
ba žalných slziček, by zde se zřela

památku, královna kde zaslzela.
Odejdou.

Jednání čtvrté.

Výjev první.

Londýn. Westminster-hall.

Lordové duchovní po pravé straně trůnu; lordové světské po levé; obecní zástupci doleji. Vystoupí Bolingbroke,

Aumerle, Surrey, Northumberland, Percy, Fitzwater, jiný Lord, Biskup Carlilský, Opat Westminsterský a komonstvo. Právní sluhové v pozadí, s nimi Bagot.

Bolingbroke. Ať Bagot zavolán! –

Nuž Bagote, mluv přímo od srdce,
co o smrti starého Glostra víš.

Kdo v tom byl s králem? a kdo vykonal
předčasné smrti skutek krvavý?

Bagot. Pak v tvář mi postaven buď lord Aumerle.

Bolingbroke. Předstupte, strýče! a zde na toho
pohleďte muže!

Bagot. Mylorde Aumerle,
vím, že váš jazyk mužný zhrzí tím,
by zapřel, co byl jednou vyslovil.
V tu mrtvou dobu, když se strojila
smrt Glostroví, jsem slyšel mluvit vás:

„Zda rámě mé té není délky, aby
od anglického dvora klidného
až do Kalet, ku hlavě mého ujce,
dosáhlo?“ Kromě jiných řečí víc
v touž dobu říkati jsem slyšel vás,
že spíše byste nevzal na podar
sto tisíc korun, nežli aby zpět
se do Angličan vrátil Bolingbroke;
i dodal jste, jak smrti vašeho
zde strýce šťastná byla by ta zem.

Aumerle. Vy princové i vzácní pánové,
co tomu bídňiku mám odvětit?
Mám krásné hvězdy své tak zneuctít,
bych stejným potrestal ho výrokem?
Buď musím tak, buď míti škvrněnou
čest svou tím nářkem utrhačných úst. –
Zde závdavek můj, ručná smrti pečet,
jež peklu tebe značí; pravímť já:
ty lžeš; a křivá že jsou slova tvá,
chci krví srdce tvého dosvědčit,
ač podlá přes příliš, by *kálela*
mně *kalený* můj bohatýrský meč.

Bolingbroke. Stůj, Bagote, nemáš ho pozvednout!

Aumerle. Krom jednoho, kéž *on* by v sboru tom
byl nejlepší, jenž tak mne popudil!

Fitzwater. Tvá smělost na *stejný* když tlačí rod,
zde závdavek, Aumerle, leží *můj*
na vzájem tvému. Při tom slunci skvělém,
jež ukazuje mi, kde stání tvé,
já slyšel tebe – s chloubou mluvil's tak –
že Glostra šlechtěného způsobil
jsi smrt. Bys upíral to dvacetkrát,
ty lžeš; a tuto lživost v srdce tvé,
kde byla kuta, pleknem kordu svého
ti vrazím nazpět.

Aumerle. Neodvázíš ty
se, sketo, dočkati se toho dne.

Fitzwater. Při spáse duše, chtěl bych to v *tu* chvíli!

Aumerle. Fitzwatře, to tě v peklu zatratí.

Percy. Ty lžeš, Aumerle; při té žalobě
tak čista jeho čest, jak zlosyn ty:
a že jsi *ten*, zde metám závdavek
já *svůj*, bych na tobě to osvědčil
až na poslední výdech života.
Troufáš-li, zvedni jej!

Aumerle. A pakli bych

tak neučinil, nechať ruce mé
mi uhníjí, a nechať nikdy víc
již nemáchají pomsty ocele
nad soka mého lesklou přílbicí!

Lord. V zem stejně mejkám, křivo-přísežný
Aumerle, plným počtem bodaje
tě lži, jak možná v zrádné ucho tvé
od slunce až do slunce houkati.

Zde cti mé zástavek: jej uchovej,
troufáš-li sobě, až do zápasu.

Aumerle. Kdo sází víc? jak nebe nade mnou,
chci kostky přemítati se všemi.
Mám tisíc duchů v jedné utrobě,
bych dvacítí tisícům jako vy
se postavil.

Surrey. Mylorde Fitzwatře,
čas dobře v paměti mám, když Aumerle
a vy jste rozmlouvali pospolu.

Fitzwater. Tak tomu: byl jste tehda přítomen,
a dosvědčíte, že to pravda jest.

Surrey. Tak nepravda, při samých nebesích,
jak sama nebesa jsou pravdivá.

Fitzwater. Surrey, ty lžeš.

Surrey. Ty chlapče bezectný!

ta lež tak tízně na mém meči lež,
by zplat a pomstu vracela, až ty,
co lhář, i lež ta poležíte v zemi
tak tiše, jako otce tvého lebka.

A na té věci dokázání zde
cti mé jest zástavek: jej uchovej,
troufáš-li sobě, až do zápasu.

Fitzwater. Jak zpozdíle prudkého bodeš oře!

Jakž pokrm, nápoj mi, i dech i život,
troufám si, v poušti potkat Surreye
a naplivnouti na něj, řka, že lže,
i lže a lže. Zde vazba víry mé,
tě zavázat k mé přísné pokutě.

Jakž přeji sobě, by se dařilo
mi v tomto světě novém, vinen jest
Aumerle tou pravdivou mou žalobou;
též slyšel jsem, jak Norfolk vyhnáný
jest pravil, že's, Aumerle, odeslal
dva ze svých lidí, aby v Kaletech
statného odpravili vévodu.

Aumerle. Nuž poctivý mně křesťan závdavek
půjč některýs! Že Norfolk tímto lže,
zde *toto'* metám,⁴⁶⁾ jestliže mu kdy
se vrátit dáno, ke cti průkazu.

Bolingbroke. Ty spory zůstaňtež pod zástavou,
než Norfolk nazpět bude povolán;
a volán bude zpět, i v země své
a panství všechna – ač můj nepřítel –
zas uveden. Po jeho návratu
jej k zápasu s Aumerlem pohním.

Biskup. Ten čestný den se nikdy nezjeví.

Po mnohou dobu Norfolk vyhnáný
pro Krista Ježíše jest zápasil
ve veleslavném boji křesťanů:
rozvíjel znaky kříže Kristova
na černé pohany, na Saracény
a Turky; válečnými unaven
pak skutky, zpět šel do Italie,
kde v Benátkách své tělo odevzdal
té krásné země půdě, duši svou
však čistou vůdci svému Kristovi,
pod jehož prapory tak dlouhý čas
jest bojoval.

Bolingbroke. Jak, biskupe? že Norfolk mrtev jest?

Biskup. Tak jisto, jak jsem živ, můj pane.

Bolingbroke. Provázej blahý pokoj blaženou mu duši v klín dobrého Abraháma starého! – Vy pak páni svárliví, ať spor váš zůstane pod zástavou, než určíme dny vaše k zápasu.

Vystoupí York s komonstvem.

York. Převeliký z Lankastra sévodo, od doškubaného jdu Richarda, jenž, dobrovolně přijímaje tě za svého dědice, své vznešené již odevzdává žezlo k držení do královské tvé ruky. Na trůn jeho ty nastup, jeho nyní nástupek, a dlouho živ buď Jindřich, jménem čtvrtý!

Bolingbroke. Ve jménu Božím na trůn královský již nastoupím.

Biskup. Aj, toho nedejž Bůh! – Necht' před královskou výsostí zde já nejhůře mluvím, kdežto nejlépe mně slušno, abych pravdu pověděl. Dejž Bůh, by v tomto kruhu šlechtetným též dosti šlechtetný byl některý, jenž přímým šlechtetného Richarda by soudcem byl! Pak pravá šlechtnost by učila jej, křivdy nechati tak podlé. Který může krále svého odsoudit poddaný? a kdo zde sedí, jenž Richarda by nebyl poddaným? Nebýváť ani zloděj odsouzen, by – ku slyšení – nebyl přítomen, ač vinu na něm vidět patrnou: a obraz majestátu Božího, ten jeho náčelník a náměstek, od něho vyvolený poslanec – jenž, pomazán a zdoben korunou, po mnohý usazen jest rok – by měl být nižším poddaného výdechem zde odsouzen, sám nejsa přítomen? Ó uchovejž Bůh, aby v podnebí křesťanském duše jemné jevily tak bezbožný, tak černý, mrzký čin! Já mluvím k poddaným, a poddaný tak směle mluví Božím vnuknutím pro krále svého. Mylord Her'ford zde, ježž králem zvete, podlý zrádce jest nad králem hrdivého Her'forda.

A jestliže mu dáte korunu, necht' prorokuji: Angličanů krev tu půdu pomrví, a budou úpět budoucí věky nad tím zločinem.

Mír půjde s Turky spat i s pohany, a hlučná válka v tomto sídle míru rozrůzní příbuzné i pokrevné;⁴⁷⁾ strach, úžas, rozbroje a bouření sem postěhují se, a země ta pak zvána bude polem Golgothy a lebek z mrtvol. Ó zbouříte-li dům tento proti domu tomuto,

nejžalostnější rozpoj povstane, jenž na kletou kdy padl tuto zem. Nadkročte v odpor, byste vše to překonali, by dítky, vnuky na vás „běda“ nevolaly.

Northumberland. Dobře jste, pane, řečnil; za tu práci zde zatýkáme vás pro velezradu. – Mylorde Westminsterský, úloha vám buď, jej v bezpečnosti chovati až do dne soudu. Zda se, lordové, vám ráčí, svolit k prosbě obecných?

Bolingbroke. Jdětež pro Richarda, by veřejně se vlády vzdal: takž budem jednatí bez podezření.

York. Buduť průvodcím.

Odejde.

Bolingbroke. Vy lordové, jenž v naší jste zde vazbě, své o rukojmě do dnů výslechu se postarejte. (*K biskupovi*) K vaší lásce pak námť malý vděk; my málo od vašich pomocných rukou očekávali.

Vrátí se York s Králem Richardem a s úředníky, nesoucími korunu atd.

Král Richard. Ach, proč šli pro mne, před krále bych šel, než královské jsem sklácel myšlení, jímž kraloval jsem?! Stěží posud jsem se naučil, se tulit, lichotit, se shýbat a své oudy skláněti: mé strasti dejte kdy, by učila mne té pokoře. Mámt' dobře v paměti těch mužů tvář: zda moji nebyli? zda nevolávali mně kdysi „Sláva“? Tak činil Jidáš Kristu: z dvanácti však věrné všechny měl, krom jednoho; já z dvanácti tisícův nikoho. Bůh krále chraň! – Což nikdo nedí „Amen“? jsem kněz i ministrant? nuž tedy: Amen! – „Bůh krále chraň!“ ať třeba nejsem jím; přec „Amen“, nebe-li mne za to má! – Nuž k jaké jsem tu službě zavolán?

York. Bys dobré vůle skutek vykonal své vlastní, k jehož ponabídnutí tvůj ztýraný tě vede majestát: tož Jindřichovi Bolingbrokovi svou říši odevzdat i korunu.

Král Richard. Dejtež mi korunu. – Nuž vezměte již, strýče, korunu, zde strýče, zde! S té strany ruka má, a s oné vaše. Ta zlatá koruna teď hluboké se studni podobá, kterážto má dva okovy, z nichž jeden plní druhý; prázdnější vždycky tančí ve vzduchu, kdež druhý dole jest a neviděn, i plný vody: okov dolejší ten já jsem, slzami jenž naplněný své piji hoře – vy pak povznešený.

Bolingbroke. Jáť myslil, že se odříkáte *volný*.

Král Richard. Jen koruny; *vždy* s mnou však *cit bolný*. Ať s vlády, slávy svlečete mne krále; však ne s mých strastí: *těchto* král jsem stále.

Bolingbroke. Část starostí mi s korunou svou dáte.

Král Richard. Svou bera starost, mou mi nesjímáte. *Mně* starost, starých starostí se sprostít; *vám* starost, nových starostí si vhostit: mé starosti, ač vzdány, při mně stojí; jdou za korunou – přec se ke mně pojí.

Bolingbroke. Jste srozuměn, se vzdáte koruny?

Král Richard. Ano, ne; – ne, ano; – vždyť „*ničím*“ býti mám; a protož žádám „*ne*“! – již svého se ti vzdám. Nuž pozorujtež, kterak sám se zničím: – to těžké břímě dávám s hlavy své, zde ze své ruky žezlo nehbité, ze srdce svého skvělou krále moc: svou vlastní slzou smývám balšám svůj, svou vlastní rukou vzdávám korunu, svým vlastním jazykem stav posvátný svůj zapírám, a vlastním dechem svým rozpouštím povinnosti všeliký řád obvyklý; odkládám přísahou vši slávu, velebnost; všech statků svých,

i příjmův, důchodův se odříkám;
své zákony, své všechny rozkazy,
svá všechna nařízení zapírám:
Bůh odpusť přísahy, mně zrušené!
Bůh ochraň sliby, tobě činěné!
Mně, jenž *nic* nemám, nad *ničímž* on žalost přeje;
leč tobě, jenž máš vše, i všechnu rozkoš dej!
Na sídlu Richarda živ dlouho buď;
leč brzo vlož se Richard v země hruď!
Nuž, „krále Jindřicha Bůh zachovej!“
Tak nekrál Richard dí, „a mnohá léta
ať slunce oudním lesklým nad ním vzlétá!“ –
Co zbývá víc?

Northumberland. Nic, nežli byste četl
(*podávaje list*) ty žaloby a těžké zločiny,
jichž dopustil jste svou se osobou
i svým[i] druhy proti vážnosti
a zisku země té; by soudily
všech lidí duše, že jste sesazen
byl podle zásluhy.

Král Richard. Zda musím tak?
zda odvíjeti musím pletivo
svých činů zpozdlých? Ó milý ty
Northumberlande, kdyby hříchy tvé
sepsány byly, zda bysi se nerděl
je čítat ve sboru tak vybraném?
To kdybys učinil, též nalezl
bys mezi nimi článek ohavný –
o krále svržení, o rozbití
mocného rukojemství přísahy –
tož naznačený skvrnou k zátratě
v nebeské knize. – – Ano, všickni vy,
jenž stojíce zde na mne hledíte,
kdež trýzní strast mne má; ač někteří
s Pilátem umýváte ruce své,
žel na oko jevíce: vy Piláti
na trpký kříž můj jste mne vydali,
a žádná voda hřích váš nesmyje.

Northumberland. Nuž pane spěšte: přečtete ty články.

Král Richard. Mé oči plny slzi, nevidím.
Přec mokem slaným neosleply tak,
by tady neviděly zrádců roj.
Ba, obracím-li zrak svůj na sebe,
s druhými zrádcem vidím sebe *sám*;
neb svolil jsem zde k tomu z duše své,
vysvléci zdobné tělo královo,
ponížít slávu, vládství ztročít,
a majestát přeskvoucí *poddaným* –
řád vznešený *sedlákem* učinit.

Northumberland. Můj pane...

Král Richard. Nic pán tvůj, muži hrdý, rouhavý,
ni pán jiného kohos: nemámť já
víc jména, názvu; ano jméno též,
co u křtitelnice mi dáno jest,
mnou křivě svojeno. – Ach, strastný den!
že jsem tak mnohé zimy přeťval,
a nyní nevím, jak si říkati.
Ó kéž bych k žertu král byl ze sněhu,
na slunci stoje Bolingbrokově,
bych vodnými se splavil kapkami! –
Ty dobrý králi – králi veliký –
však nevelice dobrý, ještě-li
má v Angličanech platnost slovo mé,
nechť káže zrcadlo hned přinést sem,
by zjevilo mi, jakou tvářnost mám,
kdež na mizině její majestát.

Bolingbroke. Jdiž někdo z vás, a přines zrcadlo.

Odejde Služebný.

Northumberland. Než přijde zrcadlo, list přečtete.

Král Richard. Trýzníš mne, d'áble, nežli v pekle jsem.

Bolingbroke. Netlačte na to více, mylorde
Northumberlande.

Northumberland. A však nebudou
se chtítí obecní s tím spokojit.

Král Richard. Ba spokojí se: čítat budu dost,
až pravou spatřím knihu, v které jsou
mé hříchy psány všechny, a tou – *já*.

Vrátí se Služebný se zrcadlem.

Dej mi to zrcadlo, v něm budu čist. –

Nic hlubší vrásky? Hoře vráželo

do této tváře mé tak hojných ran,

a hlubších jizev neučinilo? –

Sklo lichotné! jak moji stoupenci

v mém daření, tak mámiš mne i ty.

Zda ta to byla tvář, jež každý den

pod krovem domu deset tisíc lidí

držívala? Zda ta to byla tvář,

jež jako slunce slnila diváky?

Tať byla *tvář*, před níž se *tvářílo*

tak mnohé bláznovství, až k posledu

se vzdorně na ni *tváří* Bolingbroke?

Jen křehká sláva svítí v tváři té:

jak sláva jesti křehká, tak i tvář;

Praští zrcadlem o zem.

zde leží na sto střepů rozbitá. –

Hle, němý králi, z hry té učení,

jak rychle žal můj tvář mou rozkotal.

Bolingbroke. Stín žalu vašeho byl rozkotal
stín vaší tváře.

Král Richard. Opakuj mi to!

Že mého žalu stín? Ha, nechat' vidím! –

Ba pravda, všečen žal můj leží vnitř,

a zevnitřní ty nářkův úkazy

jen stínem neviděného jsou žalu,

jenž ticho dme se v duši trýzněné:

tam leží podstata; a díky, králi,

za velkou lásku tvou, že's nedal mi

jen k nářku příčiny, leč učil cestě,

jak nad příčinou také bédovat.

Za jeden prosím vděk, pak jdu a víc

vás neobtěžím. Zda jej obdržím?

Bolingbroke. Jmenujte jej, můj strýče spanilý!

Král Richard. „Můj strýče spanilý!“ Ba větší jsem

nad krále: neboť když jsem králem byl,

mně lichotili pouze poddaní;

kdež nyní poddaný jsem, král zde sám

mně lichotí. Když tak jsem veliký,

tož potřebí mi není, prositi.

Bolingbroke. Nuž, žádejtež!

Král Richard. A zda to obdržím?

Bolingbroke. Ba obdržíte.

Král Richard. Pak dovoltež, bych šel.

Bolingbroke. A kam?

Král Richard. Kam chcete koliv, jenom s očí vám.

Bolingbroke. Ať někteří jdou z vás, ho *provodit*
do Towru.

Král Richard. Ó jak dobře! *Provodit!* –

Jste *sprovodiči* vy, jenž krále pádem

pravého vystoupáte zběhlým řádem.

Odejdou Král Richard, někteří pánové a stráž.

Bolingbroke. V budoucí středu slavně klademe

svou korunaci: buďtež, pánové,

k ní připraveni.

Odejdou všickni, krom Opat, Biskupa Carlilského a Aumerla.

Opat. Hru přežalostnou jsme zde viděli.

Biskup. Žal teprv nastane: neb od dětí,
jež posud nezrozeny, tento den
co trní ostře bude pocitěn.

Aumerle. Posvátní kněží! není cesty žádné,
zem spasit od poskvrny zkázy pádné?

Opat. Než, pane, přímo zjevím smysl svůj,
musíte Svátost přijmout nejen na to,
že skryjete – co ve hrob – záměr můj,
však též, že vykonáte, cokoliv
mně vymysliti udá příhoda.
Na brvách vašich vidím nelibost,
žal v srdcích, v očích slzy v důstatek:
do mého domu pojd'te k večeri,
a zjevím návrh, jehož provedení
nám všechněm zjedná dobu zveselení.
Odejdou.

Jednání páté.

Výjev první.

Londýn. Ulice vedoucí k Towru.

Vystoupí Královna a družina.

Královna. Tou cestou půjde král; *ta* cesta jest
ku věži, vystavěné neblaze
od Julia Caesara,⁴⁸⁾ kamž manžel můj
v křemelné lúno k vazbě odsouzen
hrdého Bolingbroka výrokem.
Zde odpočínme, odbojná-li zem
ta k odpočinku pro choť pravého
má krále svého místo nějaké.

Vystoupí Král Richard a stráž.

Leč ticho! hleďte! či radš nehleďtež,
jak vadne krásná růže má; však přec
hle, vzhůru hleďte, byste litostí
se rozplynouce v rosu, k čerstvotě
jej myly věrné lásky slzami. –
Ach obraze ty, Troja bývalá
kde stála; vzore cti; a hrobko ty
Richarda krále, ne král Richard sám;
překrásný byte hostinský! má žal,
si nepodoben, v tobě bydletí,
kdež velesláva hostem krčmy jest?

Král Richard. Ty žalu nedruž, choti spanilá;
tím přirychliti nechtějš konce mého:
ó uč se, dobrá duše, mysliti,
že předešlý náš lesk byl šťastný sen,
z kterého procitlým nám pravdivost
se toho, čím jsme, nyní zjevuje.
Jsemť, drahá, kruté *nouze* pobratim,⁴⁹⁾
s *tou* svazku dodržím až do smrti.
Spěš do Francouz a zavři v některý
se klášter: – zjednej život nábožný
tam v novém světě korunu nám zase,
jež ve světském nám sražena zde čase.

Královna. Jakž? jest můj Richard změněn, seslaben
ne tělem pouze, leč i myslí svou?
Zda Bolingbroke též rozum svrhl tvůj?
zda byl až v srdci tvém? Lev, když umírá,
vymejkne tlapu svou a raní zem,
jiného-li nic nelze, ve vzteku,
že přemožen: a ty jak děcko chceš
brát měkce kázeň? metlu líbati?
a vzteku s pokorností sníželou
se lísat, jenž jsi lev a zvířat král?

Král Richard. Ba v pravdě zvířat král; neb kdyby byli
čím jiným, nežli zvířít, byl bych já
do této chvíle šťastný lidí král.
Ó dobrá královno ty bývalá,
do Francie se chystej: myslí sobě,
že mrtev jsem, že se mnou zde se loučíš,

co na smrtelném loži, naposled.
Za nudných nocí v zimě u starých
sedávej dobrých lidí při krbu,
a vypravovat od nich dávej si
o žalných časech dávno bývalých;
a než dáš „dobrou noc“, ty vypravuj
na strasti záměnu o truchlivém
jím pádu mém,⁵⁰⁾ a nato odešliž
plačící posluchače na lože.
Ba, bezcítěné ohárky souhlasit
též budou s mutným zvukem dotklivé
tvé řeči, v litosti pak vyslíží
svůj oheň, a buď v uhlí černavém
buď v popeli svém budou truchlití
pro sesazení krále pravého.

Vystoupí Northumberland s družinou.

Northumberland. Nuž pane, rozmyslil se Bolingbroke:
do Pomfretu musíte, ne do Towru. –
Vám, kněžno, zařizeno s největším
se do Francie dáti pospěchem.

Král Richard. Northumberlande, řebříku ty, jímž
na trůn můj, vznášeje se, Bolingbroke
vystoupá! nesestárne o mnohou
čas více hodinu než tu, a vřed,
se hnusným hříchem podebíraje,
propukne hnísem. Myslit budeš ty,
že, byť on – říši děliv – půl ti dal,
to příliš málo, kde's mu *ke všemu*
byl pomohl; on myslit bude pak,
že ty, kdež cestu ku vsazení znáš
bezprávných králův, novou cestu zviš,
bys, dosti málo puzen, s urvaného
jej rovněž trůnu strhl po hlavě.
Neb bohaprázdných přátel láska v strach
se obrací, strach v záští, a to záští
hned jednoho hned oba v nebezpečí
a ve smrt chvací podle zásluhy.

Northumberland. Má vina na mou hlavu! a s tím konec!
Žehnejte již se v rozchod; neboť hned
musíte pryč!

Král Richard. Dvakráte rozveden! –
Rušíte dvojí sňatek, zlosyni:
ten, kterýž mezi mnou a korunou,
a druhý mezi mnou a chotí mou. –
Nechť přísahu odlíbám mezi mnou
a tebou! ne však; neboť polibek
ji utvrdil. Northumberlande, ty
nás rozveď: v sever já, kde sychravost
a nemoc žirá pásmo; žena má
do Francouz – odkud, byvši v oslavení
sem vypravena, přišla v ozdobení
co květen libý – odeslána zpátky,
jak „o všech Svatých“, či v den nejvíc krátký.

Královna. Mám jíti? od tebe být loučena?

Král Richard. Ba rukama i srdcem, milená!

Královna. Nás *oba* puďte, pusťte se mnou krále!

Northumberland.⁵¹⁾ Tot' ovšem láska, moudrosti však v mále.

Královna. Tam tedy jít mne nechte, kam on kráčí!

Král Richard. Když dva, u společnosti jsouce, pláčí,
jen *jednu* činí žalost.⁵²⁾ Vdálčená
ve Francii žel mne, zde tebe já;
jest lépe dále, nežli blízko dlítí,
když nelze spolu blížeji si býti.

Jdi, cestu vzdechy měř, já v bédování.

Královna. Dle délky cesty – dlouhé bude lkání.

Král Richard. Na krátké cestě své vzdech v *jednom* kroku
zdvojm,
a cestu nastavím přetěžkým srdcem svým.
Nuž pojd'me, zkrat'me s žalem namlouvání,

jenž, když nám snouben, dlouhé má trvání!
Nechť ústa naše zavře políbení,
by němé bylo naše rozloučení:
a tímto, dávaje již tobě své,
na vzájem sobě beru srdce tvé.

Libají se.

Královna. Ó vrať mi *mé!* zlé loučení by bylo,
si brát tvé srdce, by se umořilo.

Libají se opět.

Tak, zas mám *své*; buď nastoupena draha:
je žalem umořit, má budiž snaha!

Král Richard. Ó kterak lásky plné toto dlení
nám zármutek náš ve veselost mění!
Nuž, ještě jedno[u] tobě: budiž zdráva;
co zbývá, o tom strast ať zvěstí dává!
Odejdu.

Výjev druhý.

Londýn. Světnice v paláci vévody Yorského.

Vystoupí York a Vévodkyně.

Vévodkyně. Můj choti, pravil jste, že ostatek
mně dopovíte, – když vás nutil pláč
ve zprávě přestat o tom, – jaký příchod
dvou našich strýčků do Londýna byl.

York. A kde jsem zůstal?

Vévodkyně. Při té truchlivé
přestávce, choti můj, kde surové
a nezvedené ruce s výši oken
na krále Richardovu hlavu prach
a smeti házely.

York. Nuž vévoda,
jak jsem již pravil, velký Bolingbroke,
na bujném seděl oři ohnivém,
jenž baživého jezdce zdál se znát,
si volným, statným krokem šlapaje,
kdež všechen jazyk volal: „Žehnej Bůh
tě, Bolingbroku!“ Dalot' mysliti
se téměř, že i okna mluvila,
(*tak* mnohé chtivé hledy⁵³) mladých starých
skrz vyhlídky na jeho obličej
své žádostivé oči střílely,
a že i zdi ty všechny s koberci
pestrými hlasem jedním mluvily:
„Chraň tebe Ježíš! vítěj Bolingbroku!“
Při čemž on s jedné strany ke druhé
se obraceje, s hlavou nekrytou
a níže, než hrdého hřeben oře,
k nim takto mluvil: „Díky vám, rodáci!“
Tak pořád čině bral se okolo.

Vévodkyně. Ach Richard ubohý! kde *on* jel zatím?

York. Jak oči lidí v divadle, když herec
oblíbený odchází s jeviště,
se vlašně mají k tomu, který hned
vychází po něm, jeho žvástání
za nudné majíc: rovným způsobem,
ba s větší pohrdou se oči lidí
na Richarda čackého⁵⁴ mračily.
Nižádný nevzdech: „Zachovejž ho Bůh;“
nižádný jazyk vesel domů jej
nevítal, ale prach mu na hlavu
byl házen svěcenou, jež setřesl
v tak měkkém hoři (kdež mu v tváři úsměch
a slzy neustále válčily
co znaky trpělivosti a žalu),
že, kdyby Bůh – za velkým záměrem –
tak nebyl srdce lidí zocelil,
by byly mocí zplynout musily,
a sama surovost ho litovat.
Leč nebe mělo v těchto příhodách

svou ruku; s jeho vůlí vznešenou
nám dlužno spojit mysl ztěšenou.
Jsme slibem Bolingbroku poddaní,
já jeho hodnostem vždy oddaný.

Vévodkyně. Tu jde můj syn Aumerle.

York. „Aumerle“ to *byl*;

však není víc, že býval přítelem
Richardovým: a, choti, odtud již
musíte „Rutland“ jemu říkati.⁵⁵
Já v parlamentu jsem se zaručil,
že nově zvýšeného krále on
vždy věrný bude manstvím poddaný.

Vystoupí Aumerle.

Vévodkyně. Buď vítán, synu můj. Kdož nyní jsou
ty fialky, jež v lůno zelené
sypány vesny nově nastalé?

Aumerle. To nevím, paní, aniž mnoho dbám;
Bůh ví, že bych byl stejně tomu rád,
být jednou čili žádnou.

York. Dobře se
v to nové času jaro vpravte jen,
ať *před* rozkvětem nejste posečen.
Co z Oxfordu nového? zdali posud
ty slavnosti a kolby trvají?

Aumerle. Tak tomu, pane, pokud známo mi.

York. Rád byste tam, však vím.

Aumerle. Tak hodlám, nebrání-li Bůh.

York. Jaká to pečet, jež ti z ňader visí?
Ha, bledněš? Písmo to chci viděti.

Aumerle. Nic, pane, není.

York. Tedy podívat
se každý může. Chci mít vůli svou;
chci vidět písmo.

Aumerle. Prosim', Milosti,
mně prominout; jest malé váhy věc,
kteroužto z jistých příčin nechtěl bych
by někdo viděl.

York. Kterouž vidět *já*
chci, pane,⁵⁶ z jistých příčin. Bojím se,
ba bojím...

Vévodkyně. Čeho vám se báti jest?
Nic není nežli úpis, ježto on
dal od sebe pro ozdobný svůj šat
na slavný den.

York. Jak? úpis *sobě sám*?
Co jemu úpis, jež sám sobě dal?
Ty ženo blázníš. – Chlapče, písmo sem!

Aumerle. Odpusťte, prosím: ukázati vám
je nemohu.

York. Chci já mít vůli svou:
i pravím, chci to písmo viděti.
Uchvátí je a čte.

Ha zrada! podlá zrada! – lotře ty,
a zrádce! otroku!

Vévodkyně. Což, choti můj?

York. Hej, kdo kde jest?

Vejde Sluha.

Sedlejte koně mého!

Pro Boží spásu! jaká zrada to!

Vévodkyně. Můj choti, co to jest?

York. Sem boty mé!

Nuž já řku, ať mi kůň jest osedlán! –

Odejde Sluha.

Tož jak jsem živ, na čest i víru mou,
já toho lotra udám.

Vévodkyně. Což pak jest?

York. Již ticho, ženo zpozdilá!

Vévodkyně. Však tichá nebudu! – Co jest, Aumerle?⁵⁷

Aumerle. Ó máti dobrá, upokojte se;
víc není, než co splatím ubohým
svým životem.

Vévodkyně. Tvým splatit životem?

York. Přineste boty! Ke králi chci jít.
Vystoupí Sluha s botami.

Vévodkyně. Aumerle, udeř jej! – Jsi zaražen,
mé dítě ubohé! – Pryč zlosynu!
a nikdy víc mi nechod' na oči! –
Odejde Sluha.

York. Sem, pravím, boty mé!

Vévodkyně. Co, Yorku, činit chceš?
Skrýt nechceš chybu toho, jenž je tvým?
Zda máme více synů? čili jsme
dle toho, že jich mítí budem víc?
Zda dobou rodný věk můj nezprahl?
a ty mi spanilého syna chceš
v mém stáří vzítí a mne oloupit
o jméno blahé matky? Není-li
ti podoben? zda není vlastní tvůj?

York. Ty, ženo nemoudrá i zpozdilá,
chceš zatajiti černé spiknutí?
Zde dvanáct jich, co Svátost přijali
i zapsali se vzájem vlastní rukou,
že krále v Oxfordu chtí usmrtit.

Vévodkyně. Ont' nemá s nim[i] býti; zadržíme
jej zde: a což mu potom do toho?

York. Pryč, ženo zpozdilá! byť dvacetkrát
mým synem býval, udal bych ho přec.

Vévodkyně. Ó kdybysi byl pro něj postenal,
jak já, víc útrpnosti bysi měl!
Již znám tvou mysl: podezření máš,
že loži tvému nevěrná jsem byla,
a že on bastard, ne tvůj vlastní syn.
Ó drahý Yorku, drahý manžele,
tak domnívat se nechtěj; neboť jest,
jak komu možno, tobě podoben!
Mně není podoben, i nikomu
z mých příbuzných, a přec jej miluji.

York. Jdi pryč mi z cesty, ženo zpirává!
Odejde.

Vévodkyně. Za ním, Aumerle! sedniž na jeho
již koně: pobádej ho ostruhou
ku spěchu, abys u krále byl *před* ním;
tam, než tě udá, žádej za milost!
Jdu já hned za tebou: ač letná jsem,
tak rychle doufám jeti na koni,
jak York; a se země dřív nevstanu,
až Bolingbroke ti promine. Pryč! pryč!
Odejdu.

Výjev třetí.

Windsor. Světnice na hradě.

Vystoupí Bolingbroke jakož král; Percy a jiní pánové.

Bolingbroke. Zda nikdo o nezdrárném synu mém
mi říci neví? Již tři měsíce
jsou plné, co jsem naposled jej viděl.
Visí-li nad námi mor nějaký,
toť on *tím* jest. Bůh ví, že milerád
bych měl, by, pánové, byl nalezen.
Hleďtež po Londýně, v hospodách;
neb tamo prý se schází každý den
se zpuštěnou nevázanou čeledí,
ba s tou prý, jak[á] číhá v ouvozích,
a stráže bijíc loupí pocestné;
kdež, fučík mladý, klouče zženštilé,
pokládá sobě za čest, ochrany
poskýtati té luze zhýřilé.

Percy. Já, milostivý pane, viděl prince,
as dva dni tomu; a dal jsem mu zprávu
o kolbách, ježto v Oxfordě se slaví.

Bolingbroke. Co k tomu pravil hýsek?

Percy. Dal odpověď, že půjde do láznice,
tam s nejsprostší že stvůry sešukubne
si rukavičku a ji nositi
co fábor bude; tím že s koně chce
nejsilnějšího kolce sraziti.

Bolingbroke. Tak zpuštělý jako smělý; v obojím
však vidím jiskry lepší naděje:
tu starší věk snad šťastně vyplní.
Leč kdo to zde přichází?

Vystoupí Aumerle ve velikém klopotu.

Aumerle. Kde jest král?

Bolingbroke. Co strýčku našemu, že divě tak
upírá zrak?

Aumerle. Bůh Vaši Milost chraň!
Vás prosím' Majestát, bych promluvit
směl s Vaší Milostí zde samotem.

Bolingbroke. Odstuptež a nás nechte v samotě. –
Odejdu Percy a pánové.

Nuž tedy, jakou věc má strýček náš?

Aumerle (klekne). Má kolena at' navždy vrostou v zem,
v mých ústech lípej k patru jazyk můj,
nemám-li milost, nežli povstanu
či promluví.

Bolingbroke. Zdaž byl ten přestupek
jen obmyšlen? či byl již vykonán?
Když *první* pouze, byť i mrzký byl,
odpouštím, bych tvé lásky vydobyl.

Aumerle. Pak dovoltež mi klíč tu otočit,
by nikdo nepřišel, než domluví.

Bolingbroke. Měj vůli svou.

Aumerle zavře dvěře.

York (venku). Můj kníže, chraň se! budiž ostražen;
neb velezrádce máš tam u sebe!

Bolingbroke (tasí). Aj lotře, neškodným tě učiním.

Aumerle. Svou zadrž pomsty ruku: nemáš proč
se bát!

York (venku). Již, králi, dvěře otevřiž,
jenž směle-zpozdilý se bezpečíš!
Mám z lásky v tvář ti zradou mluvití?
Již dvěře otevř, sic je vyrazím.

Bolingbroke otevře dvěře.

Vystoupí York.

Bolingbroke. Což, ujče? mluvtež! Oddechněte pak!
i vypravujte, kterak blízké nám
jest nebezpečí, bychom ozbrojit
se mohli a mu vstoupit v ústřety!

York. Čti písmo to, a budeš zradu znáti,
o níž mi pro chvat nelze zprávu dáti.

Aumerle. Při čtení vzpomeň na slib minulý!
Mně toho žel: zde jméno nečti mé;
neb srdce není spiklé s rukou mou.

York. Však, lotře, bylo dřív, než ruka tvá
je psala. – Králi, já to zrádci vytrh'
ze záhadří: ne láska, pouze strach
žel jeho plodí. Nic ho nelituj,
by tvá se litost hadem nestala,
jenž uškne srdce tvé.

Bolingbroke. Ó seredné
a mocné, opovážné spiknutí! –
Ó věrný otče syna zrádného!
ty jasný, čistý zdroji stříbrný,
z kterého proud ten cestou bahnitou
svůj vedl běh a sám se zakalil!
Tvůj přetok dobra v zlé se obrací;
a dobroty tvé hojnost omluvou

má tvému synu nezdárnému být
za smrtinosnou tuto poškvrvnu.

York. Tož moje ctnost má nepravosti jeho
být svůdnicí?! a máť on potupou
svou promrhati moji poctivost,
jak marnotratní činí synové
se zlatem otců skrblych?! Žije čest
má jen, když hanba jeho mrtva jest;
můj život hanbou jeho v posměch dán,
mne vraždíš, život-li mu zachován:
ten daruješ-li jemu, žije zrádný,
kde muž umírá, věrností svou řádný.

Vévodkyně (*venku*). Ach, pro Bůh! pusťte mne tam, kníže
můj!

Bolingbroke. Jaký to skřeko-hlasý prosebník
tím křičí pronikem?

Vévodkyně. To žena jest,
tvá strýna, králi veliký, to já.
Slituj se, otevř, abych promluvila;
žebračka prosí, co dřív neprosila.

Bolingbroke. Náš vážný výjev změněn, by se hrál
kus nyní jiný „Žebračka a král“.⁵⁸⁾

Svou matku vpusťte, strýčku nebezpečný:
vím, prosit jde za hřích váš nestatečný.

York. Ty odpustíš-li, kdokoliv ať žádá,
tvá milost k tomu hřichu nových skládá.
Zdráv zbytek, vředný oud když odrazíš;
jej necháš-li, vše druhé nakazíš.

Vystoupí Vévodkyně.

Vévodkyně. Ó králi, nevěř muži bezcítěnému,
prost lásky k sobě, nemá jí k jinému.

York. Ty zbrklá žena, co chceš tady brojit?!
Chceš prsem starým znovu zrádce kojit?

Vévodkyně. Aj ztiš se, milý Yorku! – Slyš mne, králi!
Klekne.

Bolingbroke. Povstaňte, strýnko!

Vévodkyně. Ne; hlas prosby *stálý*:
chci povždy chodit na svých kolenou,
s blahými nemít dobu blaženou,
až kývna radost vrátíš mi, a vinu
Rutlandu odpustíš, chybnému synu.

Aumerle. Spojím se kleče s matky prošením.
Klekne.

York. Své věrné oudy kloním *proti* nim.
Klekne.

Když milost dáš, ať zle se tobě daří!

Vévodkyně. Zda v pravdě prosí tak? hle, jak se tváří!
zrak jeho neslzí, jen prosbu líčí;
řeč jemu z úst, nám z utroby se klíčí:
on prosí vlažně, by byl oslyšen;
my srdcem, duší, co nám možno jen:
rád zved' by kolena svá mdlá, to znám;
my svá kloníme, v zem až vrostou nám:
klam lichý jen jest v jeho prošení;
leč v našem přímé, věrné horlení.
Ó *naše* prosby předčí! té milosti
jim přej, jak sluší proseb upřímnosti.

Bolingbroke. Povstaňte, milá strýno!

Vévodkyně. Nerci „vstaňte“;
dřív „odpuštění“, potom říkej „vstaňte“!
Kdybych tě – kojná – řeči přiučila,
tvým slovem nejprvším by „milost“ byla.
Jak teď, mi vítán nebyl slova znak;
rci, králi, „milost“: litost uč tě tak!
Ač slovo krátké, nad svou krátkost sladí;
nad všechno „milost“ mluvu krále vnadí.

York. Po francouzsku to řekni, králi můj;
v tvých ústech „pardonnez-moi“ to sluj.⁵⁹⁾

Vévodkyně. Zda milosti ty dáváš učení,
jak milosti má zřítit zničení?
Ó necitelný, nesrdečný choti,
ty samo slovo slovu kladeš proti! –
Mluv „milost“, v zemi *naší* jak mluvíme;
francouzským dvojsmyslům nerozumíme.
Chce mluvit oko, jazyk jemu stroj;
či s litostivým srdcem ucho spoj,
by, slyšíc nářků, proseb doléhání,
tě litost měla k slovu „smilování“.

Bolingbroke. Povstaňte, s[t]rýnko!

Vévodkyně. Neprosím, bych vstala;
jen za to žádám, by se *milost* dala.

Bolingbroke. Odpouštím, jak mi Bůh dejž odpuštění!

Vévodkyně. Ó šťastný prospěch z mého p[ro]klečení!
Však stonám strachem: opakuj to znovu;
kdo dvakrát „milost“ vyslovuje, v slovu
tom nepodává ještě milost *dvoji*,
on k *jedné* milosti jen sílu pojí.

Bolingbroke. Odpouštím jemu celým srdcem svým.

Vévodkyně. Ó bohem na zemi jsi vznešeným!

Bolingbroke. Co „věrného“ však svata našeho⁶⁰⁾

se dotýče, pak opata i všech
těch druhých z oné tlupy spolčené,
ty přímo v patách stíhej záhuba. –
Přispějte, milý ujče, do Oxfordu
odřít vojstvo, aneb kdekoliv
by prorádcové tito trvali:

ze světa, přísám Bůh, je sprovodím,
i schopím je, jak jejich skrýši zvím.
Zdráv buďtež, ujče! – Strýčku, „s Bohem“ vám!
po matky prosbách – věren buďtež nám.

Vévodkyně. Pojd', synu „starý“; Bůh tě obnov sám!
Odejdou.

*Výjev čtvrtý.*⁶¹⁾

Vystoupí Sir Pierce z Extonu a Sluha.

Exton. Zda neznamenal jsi, co řekl král?

„Což nemám přítele, jenž stálý ten
mi sejme strach?“ Zda tak to nebylo?

Sluha. Tať slova jeho.

Exton. „Nemám přítele?“

Tak pravil; dvakrát on tak prohodil,
po sobě dvakrát s důrazem. Či ne?

Sluha. Tak učinil.

Exton. To mluvě, dychtiv na mne pohleděl,
as jakoby chtěl říci „kež bysi
ty byl ten člověk, kterýž od srdce
by mého tuto ouzokost zapudil!“
Tím na myslí měl krále v Pomfretu.
Již pojdiž, pojd': jsem přítelem já králi,
a jeho soka ruka moje vzdálí.

Odejdou.

Výjev pátý.

Pomfret. Žalář na hradě.

Vystoupí Král Richard.

Král Richard. Ját napřemýšlel se, jak porovnat
bych svět měl se žalářem, v kterém žiji;
a ješto svět ten tak jest lidnatý
a *zde* tvor ničádný, než pouze já,
tož nelze mi; – však přec to vykuji.
Má lebka duchu mému chotí buď,
a duch můj otcem: ti dva rozplodí
myšlének stále-rojných rodinu,
a těmi svět ten malý zalidní se
v týchž rozmarech, jak lidmi velký svět;
neb *spokojena* není žádná z nich.
Sám lepší jejich druh, tož myšlénky

o věcech *božských*, různě smíšený
jsou pochybenstvím, písmo kladouce
i proti písmu samému:

as „nechtež ke mně maličkých“, a zas
„než do království Božího vejíti,
velbloudu uchem jehly snáz projíti.“ –
Ctížádnostné myšlenky osnují
nad víru divy: jak by marné ty
a slabé nehty cestu drápaly
skrz křemelová žebra tohoto
zde světa tuhého, těch drsnatých
žaláře mého zdí; a poněvadž
to nelze jim, v své hynou nádheře.
Myšlenky *klidu-chtivé* lahodí si,
že nejsou první štěstí otroci
ni poslední; jak hloupí žebráci,
co v kladkách sedíce tím těší hanbu,
že mnozí v tom již seděli a jiní
též budou muset: a v tom myšlení
jakousi nacházejí úlevu,
nesouce vlastní bižu na znaku
těch, kteří jindy stejné snášeli.
Tak na mnohé sám hraji osoby,
ač žádnou k spokojení. Dobou svou
i králem bývám; tu však zrada mne
nutivá toužit, bych byl žebrákem,
a tím též jsem: leč nouze drtívá
mi vnuká, že jsem líp se měl co král,
a král jsem zas; pak myslím znenáhla,
že s království mne svrhl Bolingbroke,
a hned nic nejsem. – Ať jsem čímkoli,
však ani já ni jiný kdokoliv,
jinak-li člověk, neuspokojí
se ničím, leč až *tím* se utiší,
že není ničím. –

Hudba.

Zda mi slyšet hudbu?

Hej! hled'te *časomíry*! – Kterak hudba
se trpčí sladká, když se ruší *čas*
a pravé *míry* v ní se nehledí!
Tak s hudbou lidského jest života.
A zde tu bystrost ucha mám, že míru
zlou stíhám struny špatně laděné;
pro skladnost vlády své i času svého
jsem neměl ucha, abych poslechl,
jak pravý čas můj zle jest porušen;
já mařil čas: čas nyní maří mne.
Neb nyní čas jest ze mne učinil
své počítací sobě hodiny:
mé myšlenky jsou minuty, a ty
mým povzdycháním ťukají svá čísla
v mé oči, v zevnější to ciferník,
kamž jako ukazovač pořád můj
prst míří, slzy utíraje z nich;
nuž, a ten zvuk, jenž hlásá, kolik hodin,
jest záupnění hlasité, a to
v mé srdce bije, které cimbál jest.
Tak vzdechy, slzami a úpěním
se značí minuty, čas, hodiny.
Však *můj* čas pobíhá mi úkvapem
v hrdobné Bolingbroka rozkoši,
kdež já zde stojím zpozdlý, co panák
na jeho hodinách.⁶²⁾ Ta hudba činí
mne šíleným: ať více nezvučí;
neb ačkoliv *ta* opět k rozumu
pomohla šíleným, mne moudrého,
jak podobno, šílenec učiní.
Přec blažen v srdci buď, kdo mi ji dává:

zjev lásky jest; a láska k Richardu
šperk vzácný jest v tom světě všezlobném.

Vystoupí Stajní sluha.

Stajní sluha. Zdráv, kníže královský!⁶³⁾

Král Richard.

Mějš díky, peere statný!

Levnější z nás – o deset grošů špatný.

Kdo jsi? a kterak jsi se dostal sem,
kamž nepřichází nežli škaředem
ten pes, co přináší mi potravu,
by zdloužil život zlému osudu?

Stajní sluha. Já, králi, býval štolba chudobný

v tvé konárně, když králem ještě's byl;
jda cestou do Yorku, jsem s velikou
nesnází dovolení konečně
si vydobyl, bych mohl pohledět
na jindy královského pána tvář.
Ó jak mé hryzlo srdce, když jsem viděl
v Londýnských střídách v den korunování,
an Bolingbroke jel na Berberském tise,
tom oří, jež tak často's obkročil,
a jež jsem vycvičil tak bedlivě.

Král Richard. Na Berberském že jel? Ó vypravuj
mně, milý příteli: jak pod ním šel?

Stajní sluha. Tak pyšně, jak by půdou pohrdal.

Král Richard. Tak pyšně, že mu na hřbetě byl Bolingbroke?

A mrcha ta z mé ruky královské
chléb žrávala; ta ruka pyšného
jej učinila, že naň tláskala.
Zda neklopýtnul? zdali nepadl
(když pýcha pád předchází)? nezlomil
on vaz pyšnému muži onomu,
jenž jeho hřbet si mocně osvojil?
Leč odpusť, oří! proč ti zlořečím,
kdež – k tomu stvořen, bysi podroben
byl člověku – se zrodil's k nošení?
Jáť neučiněn ořem nosím břímě
co osel, ježto sápe ostruhou
a týrá cválající Bolingbroke.

Vystoupí Žalářník s jídlem.

Žalářník (*ke stajnímu sluhovi*). Pryč, brachu! děl zde není
místo tvé.

Král Richard. Jdiž, jsi-li myslí ke mně laskavé!

Stajní sluha. Co nesmí jazyk, mluví srdce mé.

Odjede.

Žalářník. Zda, pane, libo vám, si z toho vzít?

Král Richard. Dřív okus, jak jsi zvyklý činiti.

Žalářník. To nesmím, pane; neboť sir Pierce Exton,
jenž nedávno sem přišel od krále,
mně velí na opak.

Král Richard. Již k d'asu Jindřich Lancaster! ty též!
Dochází trpělivost! dost mi toho!

Udeří Žalářníka.

Žalářník. Pomoc, pomoc, pomoc!

Vystoupí Sir Pierce z Extonu a sluhové, ozbrojeni.

Král Richard. Co to! Co smrti s přepadem tím hrubým?

Tvá ruka, lotře, sama smrti tvé
podává nástroj.

Vyrva jednomu zbraň, jej zabije.

Jdiž, jiné místo v pekle vyplnit!

Zabije jiného; Exton ho na zem srazí.

Ať nehasnoucím hoří plamenem

ta ruka, jež tak osobu mou klácí!

Tvá, Ext'ne, divá ruka brudně mrví

zem královu tou královskou zde krví. –

Má duše, vzhůru! v sídlo na nebesa,
když tělo hmotné vezde k smrti klesá!

Umře.

Exton. Pln krve *královské*, jak v myslí *statný*:
já prolil obojí; ó kéž by špatný

můj nebyl skutek! A však touto dobou
týž d'as, jenž říkal, že to není zlobou,
mně praví, že co ode mne konáno,
jest do kroniky v pekle znamenáno.
Mrtvého krále k živému chci vzíti; –
vy vezmouc druhé, hleďte v hrob je skrýti.
Odejdou.

Výjev šestý.

Windsor. Komnata na hradě.

Slavné zatroubení. Vystoupí Bolingbroke a York s pány a komonstvem.

Bolingbroke. Můj milý ujče Yorku, novina,
již posledně slyšíme, tato jest,
že buřičové ohněm zničili
nám město Cicester ve Glostershiru;
však jsou-li chyceni či pobiti,
tož neslyšíme.

Vystoupí Northumberland.

Vítán bud'tež nám,

Mylorde! Jaké máte noviny?

Northumberland. Nejdříve k posvátné ti hodnosti
vše přeji blaho. Další novina
jest ta: – já do Londýna poslal hlavy
Salisburyho, Spencera, Blunta i Kenta:
leč jakým způsobem jich pochytáno,
v *tom* listu šírou mluvou na jev dáno.

Podává mu list.

Bolingbroke. Mé díky, milý Percy, za tvé snahy!!
tvým zásluhám bud' odplaty zisk drahy!

Vystoupí Fitzwater.

Fitzwater. Můj panovníku, do Londýna jsem
z Oxfordu poslal hlavy Brokasa
a sir-Beneta Seelyho, též dvou
ze zrádců nebezpečně spolčených,
kteřížto obmýšleli ohavně
tě skácet v Oxfordu.

Bolingbroke. Fitzwatře, *paměť má* bud' snahám tvým!
jak zásluhy tvé vzácné, dobře vím.

Vystoupí Percy s Biskupem Carlilským.

Percy. Úhlavní spiklý, opat Westminsterský,
svou myslí teskliv, tížen svědomím,
sám tělo své byl hrobu odevzdal;
však živ zde Carlil', aby královského
za pýchu slyšel výrok soudu tvého.

Bolingbroke. Carlile, tobě tento výrok můj:
zvol si kdes tichý posvátný byt svůj,
nad onen, jejžto máš! Tam živ bud' v slasti,
až klidně doživ, skonáš prázdnu strasti.
Ač mým jsi vždy se nepřitelem zval,
ctí vyšší lesk jsem v tobě znamenal.

Vystoupí Exton s pomocníky, nesoucími rakev.

Exton. V té rakvi, velký králi, vzdávám tvůj
strach pohřbený. V ní leží, neživý,
sok mocí svou nad míru hrozivý:
zde Richard Bourdeaux, tobě přinešen.

Bolingbroke. Však, Ext'ne, nemějž dík za skutek ten:
jím hanu vrhl's rukou k vrazdě smělou
na hlavu mou i na zem tuto skvělou.

Exton. Já na vaši to činil náповěd.

Bolingbroke. Jed kdo mít musí, nemiluje jed:
ni tebe já; ač přál sem smrti jemu,
přec vrahu záští, láska vrazděnému!
Mějž vinné svědomí za práci svou,
ne slovo dobré mě, ni královskou
mou přízeň. S Kainem těkej stínem noci,
svou hlavu nezjevuj dnů jasných moci! –
Ó věřte, pánové, v mé duši žal,
že krev mne kropila, bych vyrůstal:

již pojd'te, truchlost svou s mým želem spojte,
bez odkladu se v černý smutek strojte.
Za úkol pouti bud' mi Země Svatá,
by s hříšné ruky mé krev byla sňata.
Již za mnou! tvář zde po mně kalte jasnou,
slzice za tou rakví příliš časnou!
Odejdou.

Připomenutí.

V základě „Richarda II.“, kterážto tragédie dvě poslední léta panování téhož krále a první rok vlády Jindřicha IV. v sobě zahrnuje, šel Shakespeare opět za Holinshedovou „History of England“, uchýliv se od ní zde onde v té míře, v jaké se to v prospěch dramatického umění potřebným býti vidělo. Že by Shakespeare také Samuelovy epické básně („občanské války“ za předmět mající) byl na některých místech použil, jest domněni Knightovo, které však na slabém spočívá důvodě. Z drobných na nás došlých zpráv seznati jest, že vedle Shakespeareova „Richarda II.“ ještě dvojí divadelní vzdělání téhož předmětu od neznámých skladatelův stávalo. Jedno z obou jest ono, které za příčinou svého provozování r. 1601 nabylo politické významnosti. Jak známo, měl sir Gilly Merick účastenství v odvážlivém spiknutí, jež hrabě Essex ku svržení královny Alžběty zosnoval, a byl proto i odpraven. Za vinu se mu při tom kladlo, že dal pro přípravu myslí spiklých večer před zbouráním provozovati kus o svržení krále Richarda II.; a že – když na to vybidnutí namítáno bylo se strany herců, kterak by se jim na ten „zastaralý kus“ málo diváků sešlo – nahrazeno jim bylo čtyřicet šillingů za nedostačení příjmu. Více věci mluví pro to, že kus ten nebyl Shakespeareův Richard II., a že společnost, která jej na záměru, nevědouc ovšem o tajném záměru, provozovala, nebyla herecká společnost našeho básníka. – O jiném kuse téhož předmětu, jež o deset let později provozovala Shakespeareova společnost vedle Shakespeareova dramatu, zmiňuje se doktor Symon Forman ve svém denníku, o kterém již v Připomenutí k „Cymbelínu“ řeč byla. – Za dobu sepsání naší tragédie přijal Malone rok 1593, Chalmers rok 1596; vnitřní důvody, jako zejména těsná příbuznost její s „Králem Janem“ ve slohu i verši, dávají souditi, že ji básník nedlouho před r. 1597 sepsal, v kterémž poprvé v kvartu (nakladatel: Andrew Wise v Londýně) vyšla. Po tomto prvním následovalo ještě za života Shakespeareova trojí vydání kvartové, totiž roku 1598, 1608 a 1615; dvě poslední z nich obsahují „nové přídavky scény parlamentní a svržení krále Richarda“, které ve dvou prvních vydáních nejsou. Že celá ta scéna (ve IV. jednání) ve dvou vydáních 1597 a 1598 vynechána jest, jen tím se vysvětluje, že – ač ji v nevyhnutelné celistvé spojitosti hned

prvotně Shakespeare sepsal - asi od censure byla přeškrtnána, nemohouc býti provozována za živobytí královny Alžběty (rozhoršené na to, že byl papež Klement VIII. 1596 proti ní ku zbrani vybidnul poddané její). Viděti se na výstrahu obdobný příběh se spisem jiným. Dějepisec dr. Heyward vydal totiž 1599 své Děje prvního roku vlády Jindřicha IV. (Life and raigne of Henry IV.), které vlastně nejsou nic jiného, než děje sesazení Richarda II .; kniha však takovou nelibost u dvora způsobila, že byl spisovatel od hvězdné komory odsouzen do žaláře. Roku 1608, když král Jakub na trůnu upevněn byl a bázeň před vnitřními nepokoji a nepřátelskými vpády zmizela, nemusel se ani Shakespeare ani divadelní správce a knihkupec více obávat, že dotčená scéna mocnáři nelibá bude, a protož r. 1608 již vytištěna se nachází. Do foliového vydání sebraných dramát Shakespearových od r. 1623 přešel „Richard II.“ ze čtvrtého vydání kvartového; stojí tam na druhém místě her historických str. 23 - 45, již do jednání a výjevů rozdělen.

Poznamenání.

- 1) „Příliš dobrý“ pro zradu, totiž příliš slavný rodem, než abys měl býti zrádcem.
- 2) Nobl, zlatý peníz v ceně asi šesti šillingů. Srov. Richard III. 1,3; poznamenání 11 ke str.18.
- 3) „Smrt Glostrovu“; byl to Tomáš Woodstock (nejmladší syn Edwarda III. a ujec Richarda II.), zardousený r. 1397 v Kaletech.
- 4) „Pro Kalais“ t.j. jakožto žold anglické posádky v Kaletech. - Hned na to „zřejmý účet“ dle Payne-Coliera „a clear account“. Tomáš vévoda Norfolk a Edward hrabě Rutland (vévoda Aumerle čili Aumale v tom dramatu, zván tak od města téhož jména v Normandii, Albemarle) obdrželi r. 1395 uložení, aby se odebrali do Francouz a se pro krále Richarda II. ucházeli o Isabellu, nejstarší dceru Karla IV., kteréž tenkrát šlo teprv na osmý rok. Richard se s ní co dítětem zasnoubil rok na to v Kaletech z příčin politických. - Několik řádků dále „k níž přísahal jsem“, totiž povinen, pomstiti bratrovu smrt.
- 5) „Harry“ tolik co Jindřich (totiž Bolingbroke).
- 6) „Jest živo“. Z nedobrého čtení toho místa povstal i chybný výklad. *That* se vztahuje k *name* (tedy: *that, despite of death, lives upon etc.*) a nikoliv k *death*; toto bludné čtení zavedlo u př. Wielanda, vyčítati zde Shakespearovi „einem jämmerlichen Einfall“: výčitek však padá naopak na Wielandův výklad, že prý „smrt jest živa“ na hrobě Norfolkově.

- 7) „Lev parda zkrátí.“ Norfolkové měli zlatého leoparda ve svém znaku.
- 8) „Ten nástroj“, totiž jazyk; - následující „pohrdání“ padá jak na ztročilý jazyk, tak na Norfolkka.
- 9) „V krvi Glostra“, t.j. moje příbuznost se zavražděným Tomášem Woodstockem, jak svrchu k pozn.³⁾ poznamenáno. Starý Gaunt naráží dále na to, že i Richard II. měl účastenství při té vraždě.
- 10) Tak ve vydání dle textu, jak jej Johnson, Steevens, Reed a Malone spořádali. Některá vydání mají pouze poukázku *Open space* = Volné prostranství. - Též dále během výjevu má dotčené vydání poukázku: „Odeběře se na své místo“; „K lordu maršálkovi“ atd., které v jiných vydáních nejsou.
- 11) „Dědicům jeho“ (t.j. dědicům krále) dle čtení „*his*“, které jest zajisté lepší, než „*my*“ (dědicům *mým*).
- 12) „Co k žertu“, t.j. jako na kratochvíl, podobnou k těm, které se u dvora od rytířů konávaly, ku př. rozličnou přestrojí.
- 13) „Co můj nepřítel buď zdráv!“ Na nesnadném tom místě čítá se jednak „*so far as etc.*“ (t.j. Norfolkku, *dokud nepřítel byl's můj*), jinak „*so fare as*“ (Zdráv buď co můj nepřítel). Ač se Deliovi a jiným vykladatelům zdá býti první čtení lepší, mám za to, že čtení druhé Tolletovo a Collierovo není as tak nucené, jako Delius soudí. Musí se vzítí na mysl, kterak Bolingbroke králi právě (na křížovou rukovět meče) přísahati musil, že Norfolkovi nikdy nebude přítelem; následkem toho se s Norfolkem *co dále nepřitelem* loučí. (Dle jiného výkladu dalo by se *so far* přeložiti: „Norfolkku, *pokud* mému záští sluší.“) Pro „*so fare*“ atd. svědčí též zpurná slova, jež Norfolk dí hned nato v odpovědi: „Co ty jsi však“, a „dosti záhy král pykat bude“.
- 14) Půda jizeb dle tehdejšího zvyku postřena bývala rohožkami z rákosí, šáchoří či palaší.
- 15) Poněvadž anglický jazyk nemá skloňovacích východů, mohlo by se druhé *cousin* bráti též v nominativu, jakož sesilující opakování ! „jest on náš strýček, strýček“); soudím však, že básník druhé *cousin* klade jakož vokativ, kterým se míní Aumerle, též králi příbuzný. - V třetím řádku nato vyčítá se Shakespearovi zapomenutí, že prý král zde mluví, jakoby Bushy byl *přítomen*, kdežto svrchu udáno „Vystoupí Bagot a Green“, a Bushy teprve doleji dochází. Dá se to však dobře srovnati, když se interpunguje: „*Ourself* and Bushy, *Bagot here and Green*“; mluví takto král o prvním jakož nepřítomném, kdežto druzí jsou „*zde přítomní*“.
- 16) Richard II. byl nad míru marnotratný. Při svém zasnoubení se sedmiletou

- Isabellou promařil třikrát sto tisíc hřiven stříbra - více než ona dostala věnem; v královské kuchyni každodenně 300 lidí strojilo pro deset tisíc osob, které náležely k jeho dvořanstvu; i mělť jeden oblek, jejž si dal ze zlata a drahých kamenů zhotoviti v ceně tří tisíc hřiven. Holinshed.
- 17) „Starému Gauntu“. V původním jest zde obtížná hříčka se jménem *Gaunt* a přídavným *gaunt* = hubený, zhutovaný. Hříčku, kterouž i jazykům anglickému příbuznějším těžko přeložiti (neboť co zde chce ku př. *das Gant-Recht, Gant-Haus?*), snažil jsem se dáti dosti blízkou assonancí. (Jestliže by ta assonance nestačila, tuším že zde jest náhrada v našich hříčkách *starý a starost, držela a zdržuje*, kterých ani v originále není.) Podobnou hříčku se jménem *John of Gaunt* vede Falstaff v II. dílu „Jindřicha IV.“ jedn. III. výj. 2. Srov. angl. *haunt* = k obtížnosti býti, „Sen v noci Svatoj.“ 2,3.
- 18) „Že však světem atd.“ Slova originálu se vykládají buď tak, že k *enjoying but this land* náleží *for thy world* jakož závislá apposite; buď tak, že *for thy world!* jest mezivěta, v kterouž vloženo vykřiknutí. Dle posledního výkladu znělo by přeložení: „Dát do nájmu: a však pro všechen svět! / když jen tu zemi máš, zda není víc / než hanba atd.“
- 19) „Stáří skřivené“. Kdyby váha starých vydání nemluvila pro dodržení „*crooked age*“ = „stáří skřivené“, nebylo by snad zle s Johnsonem klásti zde „*Crooked edge*“ = „kosa skřivená“, přiměřeně ku „pokosení zvadlého květu“.
- 20) „Jest jeho milování jak Her'forda, kdyby nebyl na vyhnaní.“ Ve slovech *as Harry* kladena jest od básníka hříčka, možná tím, že v anglickém jazyku nominativ i akkusativ jsou východu stejného. Hříčka toho obtížného místa (poněvadž u nás při osobách východ nominativu „Her'ford“ a akkusativu „Her'forda“ se liší) snažil jsem se opět dáti cestou elliptickou. Slova „jest jeho milování jako Her'forda“ v ústech Yorkových mají dvojí smysl: 1) „Gauntovo milování k vám jest zrovna takové jako Her'fordovo milování k vám“ a 2) „Gauntovo milování k vám jest tak veliké jako jeho milování k synu Her'fordovi“. V mysli a v ústech krále Richarda mají pak smysl první, čili: „Gaunt mne miluje tak velice, jako mne miluje jeho syn Her'ford“, t.j. ani málem.
- 21) „Kde výsady jed ani nemá“. Bylať dle legendy u lidu pověst, že sv. Patrick očistil Irsko od všelikého hmyzu jedovatého. Král dí, že v Irsku není jiného jedu krom buřických potulných „kernů“: byli to Irští rolníci, kteříž válčili co lehká pýchota harcovnická.
- 22) „Sňatku“. Bolingbroke byl za svého vyhnanství s úctou přijat u Francouzského dvora, a byl by jedinou dceru vévody z Berry (ujce krále Francouzského) obdržel za choť, kdyby toho Richard II. nebyl překazil.
- 23) Některá vydání mají zde jakož i jinde „*afore heaven*“ (nebesa!), což pochází z vyškrtání slova *God* v rukopise divadelním; na rozkaz Jakuba I. jméno „Bůh“ nesmělo se na divadle vyslovovati. Censor se ovšem i časem pozapomněl; neboť nechal ku př. v 4. jed. výj. 1.: „Ve jménu *Božím* na trůn královský již nastoupím,“ atd.
- 24) „*Naším* myšlením“. Payne-Collier má příhodněji „*our thoughts*“ místo běžného „*as thoughts*“ (jsou slova *tvá* jen jako myšlenky).
- 25) Řádek „jenž vévodě Exetru posléz prchnul“ se dle dějepisu nehodí ku předcházejícím slovům „*lord Cobham*“. Z toho se usoudilo, že zde od básníka řádek vynechán, a Malone i Ritson (držice se kroniky Holinshedovy) vstrčili sem z domyslu: syn Richarda hraběte a Arundelu.
- 26) „Hledídka“. Míni se zde optický klam, při kterém se věc rozličně jeví, jak se na ni z rozličných stran hledí. Tak v „Jindřichu V.“ 5,2: „skrže optické sklo: města se vám proměnila v pannu“; podobně ve „Večeru svato-tříkrálovém“ 5,2 dí vévoda o dvojím zjevu Sebastiana a Violy: „Tot' pravý zraku klam, jenž jest i není.“ - Henley taková hledídka zevrubněji popisuje, že to byla okrouhlá skla, jichž vydutá plocha broušena na více stěn v ten způsob, že hledícimu skrže sklo přímo obraz předmětu se rozrůznil, hledícimu však s jistého boku se v jasné určitém obkresu jevil. Jiní to místo spojují s optickým klamem, jenž slove *ἀναμόρφωσις* (lichotvar). Warburton nepotřebně vykládá, že se zde míni obraz na žlábkovaté tabulce, kdež divák stojí přímo nevidí leč matných čárek, se strany však hledě výkres pravidelný spatřuje.
- 27) „Neb důmnění“ atd. Velikých vrtochů načinila následující nesnadná řeč vykladatelům, kteříž ji nestejně tlumačí. Vykládám ji takto. Královna chce říci: „Není v mém tušeném žalu žádné důmněnky“, a na dokázání svého výroka ona v ten smysl rozumuje: Důmněnku plodivá nějaký žal; u mne nemohl důmněnku zploditi žádný žal, za tou příčinou, poněvadž žal můj - maje za ploditele jakési „nic“, tedy sám nejša zplozen - nemohl také zploditi důmněnku, a proto zde *žádné důmněnky* býti nemůže. Pakli ale v tom „ničem“ (co, zde posud nejsouc, mne žalostivou činí) přece něco jest, tedy to opět *žádná* pouhá důmněnka není.

- 28) „K mé sestře“, t.j. ku vdově po mém bratru Tomáši Glostrovi (Woodstocku). Viz 1,2.
- 29) „K hradu Berkleyi“ (na rozdíl od brzo nato vzcházejícího lorda Berkleye); v 2, 2 jmenováno výslovně „Berkley-castle“ (ve vydání Johnsonově atd.)
- 30) „V jem podávám“, t.j. službou svou vám podávám v přijmutí, čili abyste ji přijal; v *jem* a *jemnou* - za příčinou hříčky se slovy, jaká jest v orig. „I tender you“, pak „being tender“.
- 31) „Ba víc“. Payne-Collier má *but more than that* místo běžného *but then more why*, kteréž poslední se vykládá: „Však nadto ještě více otázek „proč“. - Hned doleji „zbroje loupivé“ dle Payne-Collierova *despoiling* místo obvyklého *despised* = ohavné.
- 32) „Mladého v lidstvu Marsa“ atd., t.j. když já s tvým otcem jsme zachránili Edwarda „Černým princem“ nazývaného, jenž pro udatnost byl co hotový Mars mezi lidstvem (*of men*). Srov. Tomíčkovy „Děje Anglické země“ 1849, str. 111-117.
- 33) Vavřínový strom byl již v starobylosti považován za posvátný (Apollini sacra etc.) a za „strom dobrého anděla.“ Též Lupton dí v knize V. „O věcech podivných“: „Ani padoucí nemoc ani ďábel nemohou uškoditi místu, kde strom vavřínový stojí.“ Jeho uvadnutím zvěstováno tedy veliké neštěstí, jak to i kronikář Holinshed ku pádu Richarda II. zaznamenal. Podobně vypravuje dr. Heyward v dějepisu svrchu připomenutém.
- 34) t.j. svými vzdechy tvořil jsem oblaka v cizině. Podobný obraz v „Rom. a Jul.“ 1, 1, kde dí Montek, že Romeo vzdechy svými oblaka šíří.
- 35) Mám za to, že jest přirozeněji, slova „in meeting“ vztahovati na shledání matky s dítětem, než na shledání čili na setkání se úsměchu se slzami (jako se Delius domnívá).
- 36) Některá vydání mají „čtyřicet tisíc“; běželo zde básníkovi vůbec o naznačení velikého neurčitého čísla.
- 37) Tis (*taxus*, Eibenbaum, angl. *yew*) nazván dvoj-záhubným, že jeho listí působí jedovatě („když člověk pod tisem spí, zaráží ho“; Jungm. Slovník, Preslův Rostlinopis), a že z jeho dřeva střešné nástroje se hotoví.
- 38) Dle čtení ve vydáních kvartových od Malona i jiných přijatého *wise men ne'er sit and wail their woes; sit* vidí se mi býti dobrou protikladností k obrazu „předcházení rychlou cestou“ (*prevent the ways*). Hříčky orig. dány podobnými *stesk* a *stezka*.
- 39) t.j. abychom zápasili na rozhodnutou, ať padnu já či ty.
- 40) Nepodobá se mi, že by bylo zde *o'er your head* = „nad vaší hlavou“ dle Deliova náhledu „passender“, než *our heads*; York důsledně dle povahy své zde mluví ve smyslu pospolnosti: Nám od nebe spravedlnost, vám trest!
- 41) Dle některých vydání mluví ta slova York.
- 42) „Ztratili, ztrativše nás“; dle slovní hříčky „have torn ... by turning etc.“
- 43) „Dolů, králi!“ a před tím „sejduť já“. Podobně v „Králi Janu“ 3,1 Konstancie „sedá na zem, kde její trůn“; a v „Richardu III.“ 4, 4. obě královny a vévodkyně, *nízko* sednouce, berou své truchlé sídlo. Karel I. Anglický v zajetí zvolal veršem Ovidiovým: „Qui decumbit humi, non habet unde cadat.“
- 44) „Zacuchány hřádky“. Mám za to, že se zde *knots* nemusí bráti za uměle spletené *Taxushecken* (dle Delia), ješto již předtím *ploty* jmenovány jsou a *knot* také „zahradní záhonek čili hřádku“ znamená (Seymour: Glossary), čímž se obraz pěkně doplňuje.
- 45) Naše *slzičky* připustily zde krásný doplněk podobenství, jak toho ani v orig. není, kde zahradník dí, že zde vysází záhonek *routy*. „Slzičkami“ dána i hříčka se slovem *rue*, což znamená *routu* i *žalost*.
- 46) Dějepis praví, že Aumerle zde předhodil čapku, kterouž vedle stojícímu strhl.
- 47) V orig. *kin* a zároveň hned vedle kladené *kind*, jimiž naznačeno příbuzenstvo vzdálenější a pokrevné. Srov. při „Hamletu“ 1, 2 poznamenání ke str. 9. - Dále „pole Golgothy“ srov. Mat. 27, 33. Mar. 15, 22.
- 48) Mělo se za to, že Londýnský Tower vystavěn byl od Julia Caesara. Viz „Richard III.“ 3,1.
- 49) Slovanské „pobratim“ se shoduje s anglickým *sworn* (*frater juratus*); značeno tím slavné spojení se na bratrství ku vzájemné ve všem sdílnosti. Podobné místo jest v „Jindřichu V.“ 2, 1: „půjdemě co přísežné bratrstvo do Francouz.“
- 50) „O truchlivém mém pádu“. Delius dává s jinými právem přednost čtení „*fall of me*“, což jest zajisté ráznější, než „*talle of me*“ = „vypravuj jim truchlivou povídku o mně“ dle Payne-Colliera. - S dalším obrazem ohárků atd. srov. „Král Jan“ 4, 1.
- 51) Slova „Toť ovšem láska“ atd. mluví ve vydáních kvartových král Richard.
- 52) „Jen jednu činí žalost“. Smysl jest: Naše neštěstí tak veliké jest, že by málo bylo, za jeho příčinou míti jen jednu žalost. Byla by však z toho jen jedna žalost, kdybychom u sebe jsouce svůj obojí žal spojili. Protož ať rozdožením našim jest žalost dvojí.
- 53) Vykladatelům se vidí, jakoby Shakespeare omylem kladl *chtivé hledy* (*greedy looks*) co subjekt a oči (*eyes*) co objekt, kdežto prý „oko střílí hledy“, ne „hled očí“. Leč tropicky dá se dobře vyložití, že zosobněný hled

- chtivý vystřeluje své oči, jakožto své prostředky k dosažení svého chtění.
- 54) „Čackého“ dle čtení „on gentle Richard“, kteréžto *gentle* ve foliovém vydání a v jiných vydáních kladeno není.
- 55) Dle Holinsheda byli vévodové Aumerle, Surrey a Exeter pomocí prvního parlamentu (jejž Jindřich IV. svolal) svého vévodství prázdňými učiněni; podrželi však hrabstva Rutland, Kent a Huntingdon. – Na to naráží doleji „nově nastalá vesna“ t.j. nová vláda Bolingbrokova.
- 56) Naše pane! (jako anglické *sir*) bývá nevždy titul, nébrž mívá ve frasi často smysl důrazní, jako as německé *nun*, ku př. „To tam, pane, bude veselo;“ ano i ve sporu: „Ne, pane; tak jsme si neřekli, pane.“ Podotýkám toho (proti výčitku) co dokladu k místu podobnému v „Rom. a Jul.“ 1, 1, kde sluhové v témže smyslu mnohým opakováním „pane“ říkají.
- 57) Některá vydání mají: „What is the matter, Aumerle?“ – jiná: „What is the matter, son?“ (Co jest ti, synu?)
- 58) „Žebračka a král.“ Jest stará ang. ballada (snad i divadelní hra), kde se král Kofetua zamiloval do dívky žebračkové, jejíž jméno Penelofon. Viz „Romeo a Julie“ 2, 1, poznamenání 16. ke str. 39. Též v druhém dílu „Jindřicha IV.“ 5, 3. Let *king Cophetua know the truth thereof*; a „Večer tříkrál.“ 3, 1.
- 59) Vévodkyně svrchu ke králi dí: Dřív řekni „odpuštění“. York, čině tomu odpor, praví králi: Řekni francouzskými slovy „*pardonnez-moi!*“ která, znamenajíce sice „odpuštění!“ také bývají v užívání, když kdo jinému chce zdvořile věc odepřít.
- 60) „Svat“ Bolingbrokův jest Jan vévoda Exeter, který však, s vévodství svržen, podržel titul co hrabě Huntingdon; mělť Alžbětu, sestru Bolingbrokovu, za choť. Viz. pozn. 55. – „Opat“, totiž Westminsterský.
- 61) Ješto básník zde neudal místa děje, mohou Exton a sluha vystoupiti do též světnice na hradě Windsorském, z kteréž právě Bolingbroke a druzí odešli; a netřeba si mysliti „světnici jinou“.
- 62) „Panák na hodinách“. Viz při Richardu III.“ 4, 2. poznamenání 24. ke str. 89.
- 63) „Královský“ a „statný“ v anglickém *royal* a *noble*, což jsou rovněž názvy mincí (viz. poznamenání 3 k 1. jedn. výst. 1.); proto král dí, kterého z nich obou titul jest „levnější“. Smysl řeči jest: Víc nejsem král, jako ty nejsi šlechtic, *peer*; oba nejsme nic. – „Gross kladeno za *groat*, jehož objasnění viz při „Veselých ženách Windsorských“ poznam. 9. ke str. 5.